НАРЪЧНИК С ПРЕПОРЪКИ ЗА ЗЕЛЕНИ ПОЛИТИКИ В КУЛТУРНИТЕ СЪБИТИЯ

Изготвил:

Никол Иванова, експерт, екип “Зелена София”, част от Асоциация за развитие на София

По текста работиха още:

Десислава Тодорова, експерт “Програми и проекти”, екип “Зелена София”, част от Асоциация за развитие на София

Елица Панайотова, координатор на екип “Зелена София”, част от Асоциация за развитие на София

Инициативата се провежда в рамките на проектно предложение „Столица Култура – Пулсът на София“, финансиран от Европейския съюз – NextGenerationEU, Национален план за възстановяване и устойчивост, процедура BG-RRP-11.021 „Ново поколение местни политики за култура за големи общини“.

2026

Съдържание

1. **Защо този наръчник?**
2. **За кого е предназначен наръчникът?**
3. **Основни тематични области**

    3.1. Управление и планиране
    Приложение: Чеклист – Управление и планиране

    3.2. Отпадъци и zero waste
    Приложение: Чеклист – Отпадъци и zero waste

    3.3. Мобилност (публика, артисти и екипи)
    Приложение: Чеклист – Мобилност

    3.4. Енергия
    Приложение: Чеклист – Енергия

    3.5. Материали и продукция
    Приложение: Чеклист – Материали и продукция

    3.6. Комуникация и ангажиране на публиката
    Приложение: Чеклист – Комуникация и ангажиране

    3.7. Измерване и отчетност
    Приложение: Чеклист – Измерване и отчетност

    3.8. Устойчиво хранене, кетъринг и водни ресурси
    Приложение: Чеклист – Устойчиво хранене, кетъринг и водни ресурси

4. **Насоки по културни индустрии**

    4.1. Сценични изкуства (театър, танц, пърформанс)
    4.2. Фестивали (музикални и мултижанрови)
    4.3. Музеи, галерии и културни центрове, културни пространства
    4.4. Конференции, форуми и професионални събития
    4.5. Кино и аудиовизуални събития и продукци
    4.6. Събития на открито

5. Практични инструменти

    5.1. Добри практики
    5.2. Полезни източници и ресурси
    5.3. Речник

6. **Заключение**

1. Защо този наръчник

“Наръчник с препоръки за зелени политики в културните събития” има за цел да онагледи пресечната точка между устойчивото развитие и зелената трансформация на един град като София, от една страна, и културните събития, реализирани от различни културни индустрии и в различни културни пространства в града, от друга страна.

Един град се развива устойчиво когато “посреща нуждите на настоящето, без да компрометира способността на бъдещите поколения да срещнат своите нужди”, според дефиницията за устойчиво развитие в доклада на Световната комисия по околна среда и развитие от 1987 г. Това означава хората, организациите и институциите в града да развиват своята дейност така, че да следят и намаляват своя екологичен отпечатък, да използват ресурсите ефективно и да преминават към нисковъглеродна и кръгова икономика, като едновременно с това се подобрява качеството на живот нас гражданите. Процесът включва трансформация на всички градски системи чрез дългосрочен и интегративен подход, така че те да намалят своето влияние върху околната среда, въвеждайки елементи от кръговата икономика, декарбонизация и ефективно използване на ресурсрите, така че да се постигне икономическа, социална и екологична устойчивост.

Културата е интегрална част от градската система, която оформя начина, по който хората живеят, мислят и взаимодействат. Събитията в областта на изкуството и творческите индустрии са важна част от градския и обществения живот. Те създават пространства за среща между хора, идеи и различни форми на творчество, като допринасят за социалната свързаност, развитието на местните общности и динамиката на градската среда. Фестивали, концерти, театрални представления, изложби, прожекции на открито и множество други инициативи не само обогатяват ежедневието на хората, но и стимулират икономическата активност и развитието на творческия сектор.

В същото време организирането на подобни събития е свързано с използване на ресурси, генериране на отпадъци и значителна мобилност на публика, артисти и екипи. Изграждането на временна инфраструктура, транспортът на техника и материали, използването на енергия, храната и комуникационните материали са неизменна част от процеса на организация. Всички тези дейности имат екологично измерение, което в контекста на климатичните промени и нарастващото внимание към устойчивото развитие изисква по-съзнателен и отговорен подход.

Ролята на този сектор обаче не се изчерпва само с управлението на собственото въздействие върху околната среда. Изследванията в областта на културните политики и обществените науки показват, че изкуството и творческите практики имат значително влияние върху ценностите, нагласите и начина, по който хората възприемат света около себе си. Теми, свързани с природата, ресурсите, устойчивото развитие и отговорното отношение към средата, когато бъдат представени чрез творческо съдържание, могат постепенно да променят начина, по който публиката мисли и действа. Чрез тази си своя образователна функция и способността на културата да налага тенденции, да увлича своята публика и да задава посоки, тя би могла да допринесе изключително много за устойчивото развитие и зелената трансформация на един град и едно общество, задавайки модели за устойчив начин на живот с грижа към околната среда и природата.

По тази причина зелените политики при събитията имат двупосочна роля. От една страна, те са инструмент за намаляване на директното въздействие върху околната среда чрез по-ефективно използване на ресурси, по-добро управление на отпадъците, оптимизиране на транспорта и ограничаване на еднократните материали. От друга страна, те създават видими примери за устойчиво поведение, които могат да окажат влияние върху хората, които участват в тези събития.

Когато устойчивостта присъства не само в организацията, но и в самото съдържание – в темите, посланията и преживяванията, които се създават – тя може да се превърне в силен инструмент за обществена промяна. Публиката не просто наблюдава, а преживява модели на поведение, които показват, че по-отговорният начин на използване на ресурсите е възможен и приложим. По този начин събитията могат да действат като своеобразни лаборатории за нови обществени практики.

Културните събития не са само източник на екологично въздействие — те са значим двигател на местната икономика. Проучването на AtoJazZ 2023 (Алфа Рисърч) показва, че един градски фестивал с 60 000 посещения генерира над 2.2 милиона лева приходи за местни търговци, транспорт и хотелиерство. Устойчивите практики не само намаляват екологичния отпечатък, но и засилват връзката на събитието с местната общност и икономика — чрез местни доставчици, устойчив кетъринг и ефективно управление на ресурсите.

Настоящият наръчник има за цел да подпомогне организаторите в този процес. Той предлага насоки, примери и практически инструменти за прилагане на устойчиви решения по начин, който е реалистичен, приложим и съобразен с мащаба на различните инициативи и с местния контекст. Документът не въвежда нормативни изисквания и не цели да създава допълнителна административна тежест. Вместо това той предлага ориентир и идеи за постепенно подобряване на практиките и за интегриране на устойчивостта като естествена част от процеса на организиране.

2. За кого е предназначен наръчника

Този наръчник е създаден като практическа подкрепа за широк кръг хора и организации, които създават, организират или управляват събития и пространства в сферата на културата и творческите индустрии. Той е насочен както към малки независими инициативи и екипи, така и към по-големи събития и институции, които търсят начини постепенно да интегрират устойчиви практики в своята работа, а именно: да минимизират негативните въздействия върху околната среда и използват ресурсите по отговорен и ефективен начин. Тъй като фокусът на наръчника е “зелени политики”, ще се фокусираме именно върху тях, а не толкова върху останалите два аспекта на устойчивото развитие: икономическият и социалният аспект, макар културата да има голямо значение и за тези аспекти.

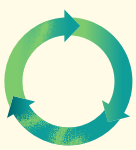
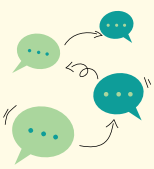
Съдържанието е разработено така, че да бъде полезно за различни формати и мащаби на събития – от локални инициативи с малък екип до фестивали и програми с по-сложна организация. Наръчникът предлага идеи и решения, които могат да бъдат адаптирани според конкретния контекст, ресурси и възможности на организаторите.

Целта на наръчника е да достигне до отделната личност, да вдъхнови и мотивира, да улесни и да даде примери. Защото всяко действие има значение. Колкото повече и различни личности изберат да действат в синхрон, толкова по-голям ефект и синергия ще има.

Основните групи, за които е предназначен, включват:

- организатори на фестивали и културни събития, включително мащабни инициативи на открито – музикални, мултижанрови или тематични;
- екипи, работещи в областта на сценичните изкуства – театър, танц и пърформанс;
- музеи, галерии и културни центрове, които организират изложби, програми и публични събития;
- организатори на конференции, форуми и професионални срещи;
- кино и аудиовизуални събития, фестивали и продукции.

Наръчникът може да бъде използван и от представители на публичната администрация, финансиращи организации и партньори, като обща рамка за диалог и съгласуване на очакванията към устойчивостта на културните събития.

Управление и планиране	Отпадъци zero waste	Мобилност	Енергия	Материали и продукция	Комуникация и ангажираност	Измерване
						

3. Основни тематични области

Настоящият раздел представя ключовите области, в които културните събития имат най-съществен екологичен отпечатък. За всяка тема са формулирани основни принципи, базови мерки и възможности за надграждане.

3.1 Управление и планиране

Един от най-ефективните начини за намаляване на екологичното въздействие на нашето едно събитие е устойчивите решения да бъдат обмислени още в **началния етап: на подготовка**. Когато те са част от процеса на планиране, а не се добавят в последния момент, много от организационните решения могат да бъдат направени по-лесно и с по-малко допълнителни усилия и ресурси.

Полезно е също в екипа да има “**зелен координатор**” - човек или малка група, която да следи за прилагането на тези практики и да подпомага координацията между различните участници в организацията. В повечето случаи това не изисква отделна структура, а по-скоро ясно разпределение на отговорностите и добра комуникация между екипите.

Ранната комуникация с подходящи партньори, доставчици и търговци също може да улесни прилагането на вече готови устойчиви решения. Когато очакванията са ясно споделени още в началото, те могат по-лесно да бъдат включени в работния процес на всички участници.

В много случаи именно този начален етап създава възможност да се намерят по-практични и ефективни решения. Планирането с внимание към ресурсите и организацията на процесите не само подпомага намаляването на екологичното въздействие, но често води и до по-добра координация, по-ясна структура на работа и по-ефективно използване на наличните ресурси. А това от своя страна дори може да доведе нерядко и до намаляване на разходите ни - един допълнителен мотив за въвеждането на “зелени практики” в дейностите ни.

Тук на това ниво е най-удачно да бъдат въведени **5-те водещи принципа на устойчивото потребление и кръговата икономика или та.нар. 5R-йераярхия (R-Ladder)**, която подрежда действията според тяхната екологична ефективност:

1. **REFUSE:** отказ от употреба на дадени продукти;
2. **REDUCE:** намаляване на употребата на продукти, особено вредни, разточителни и нерециклируеми такива;
3. **REUSE:** повторна употреба на продукти и удължаване на жизнения им цикъл на употреба;
4. **REPURPOSE:** преизползвай продукт, като го трансформираш и му създадеш нова функция;
5. **RECYCLE:** рециклицай - макар най-популярна е чак петата, последна, стъпка, когато всички останали за изчерпали своя ефект или е невъзможно да ги приложим.

Refuse (Отказ) 	Съзнателно избягване на продукти и решения, които не са необходими или имат висок негативен екологичен отпечатък. Най-ефективният отпадък е този, който изобщо не е създаден.
Reduce (Намаляване) 	Намаляване на употребата на продукти, особено вредни, разточителни и нерециклируеми такива.
Reuse (Повторна употреба) 	Избор на материали и решения с дълъг експлоатационен живот. Фокусът е върху устойчивостта във времето, а не върху възможността за рециклиране след еднократна употреба. Използването на природни и напълно разградими или рециклируеми материали е често най-устойчивото решение.
Repurpose (Преизползване) 	Използване, заемане или споделяне на материали и оборудване. Повторната употреба често е финансово изгодна и води до значително намаляване на отпадъците, особено при сценография, декорации и инфраструктура.
Recycle (Рециклиране) 	Последната стъпка в тази йерархия и се прилага, когато останалите възможности са изчерпани. Макар да е най-разпознаваемата практика, тя изисква допълнителни ресурси и енергия, затова не трябва да бъде първият избор. Рециклирането остава важен инструмент, но неговата ефективност зависи от доброто предварително разделно събиране и наличието на работещи системи за обработка.

ЧЕКЛИСТ Управление и планиране

☐ Преди събитието

□Определено е лице/екип, отговорен за устойчивостта (“зелен координатор”), което ясно да разпределя отговорностите в екипа по отношение на зелените политики
□ Устойчивостта е включена още на концептуално ниво и се разглежда като част от цялостното управление на събитието
□ Избрани са 2–3 приоритетни теми (напр. отпадъци, мобилност)
□ Обмислени са основните въздействия на събитието
□ Партньори и доставчици са информирани за очакванията

□ Подчиняваме планирането на събитието на 5-те принципа на кръговата икономика.

☐ По време на събитието

□ Отговорното лице следи прилагането на мерките
□ Екипите знаят към кого да се обръщат при въпроси

☐ След събитието

□ Направена е кратка вътрешна оценка
□ Отбелязани са работещи и неработещи решения

☐ По избор / Надграждане

□ Разработване на кратка вътрешна „зелена политика“ или набор от принципи
□Разработване на дългосрочна екологична политика, инициатива или партньорство в рамките на ежегодните ни събития
□ Допълнителни изисквания към доставчици

3.2. Отпадъци и zero waste

Значение на управлението на отпадъците при културни събития

Отпадъците са едно от най-видимите екологични въздействия на културните събития и често формират първото впечатление на публиката за това доколко едно събитие е организирано отговорно. Основните източници на отпадъци включват кетъринг, опаковки, временни конструкции, сценография, рекламни материали и обслужване на посетителите.

Ефективното управление на отпадъците не се изчерпва със събиране и рециклиране, а изисква цялостен подход, насочен към предотвратяване (Принцип “Refuse”) и минимизиране (Принцип “Reduce”) на отпадъците още на етап планиране. В този смисъл концепцията „zero waste“ следва да се разбира като процес на постепенно намаляване на отпадъците, а не като абсолютна цел.

(R-ladder)

При планиране на мерки за управление на отпадъците можем да влезем в дълбочината на прилагането на R-йерархията, за която стана дума в предната секция.

Организация на разделното събиране

Разделното събиране на отпадъци е изцяло отговорност на организатора, който реализира събитието. То следва да е добре организирано, защото е ефективно само когато е лесно и разбираемо за всички участници в събитието. Добрата организация включва ясно обозначени и стратегически разположени контейнери, както и постоянна поддръжка по време на събитието.

Креативните и интерактивни решения могат значително да повишат участието на публиката. Игрови елементи, визуални подсказки и ясни инструкции улесняват правилното изхвърляне и превръщат управлението на отпадъците във видима част от преживяването. Добър пример в това отношение е фестивалът AtoJazZ със своята депозитна система за многократни чаши по време на фестивала.

Особено важно е редовното обслужване на контейнерите – препълнените съдове водят до замърсяване и обезкуражават правилното разделяне. Назначаването на отговорно лице за мониторинг на контейнерите по време на събитието или продукцията е силно препоръчително. То следва да може да управлява различните потоци от отпадъци, които може да са от всякакъв порядък, особено в сценичните изкуства и кино индустрията. Тук на помощ може да дойде разработвания от Столична община информационен портал за граждани, на който може да бъде намерена повече информация

Повече за видовете отпадъци и тяхното отговорно оползотворяване: https://waste.sofia.bg.

Планиране на управлението на отпадъците

Ефективното управление на отпадъците изисква предварителен план, който включва следните стъпки:

- **Оценка** на видовете отпадъци, които се очаква да бъдат генерирани;
- **Ограничаване** на броя на отпадъчните потоци до най-необходимите;
- **Координация** с доставчици и оператори на отпадъци относно необходимите контейнери и услуги за оползотворяване на останалите видове отпадъци;
- **Информиране** и инструктаж на екипите и доброволците;
- **Контрол** по време на събитието и базова оценка след неговото приключване.

Малки събития на открито или закрито, които имат 100-200 човека очаквани посетители или не предвиждат храна и напитки за гостите/аудиторията, не е необходимо да организират допълнителна инфраструктура за разделно събиране на отпадъци – достатъчно е самите организатори да имат ангажимента да почистят и ако има отпадък, да се погрижат да се събере и изхвърли разделно в най-близките обществени контейнери. Те могат да апелират и към кетъринг фирмата, собствениците на залата или към гостите и аудиторията си за съдействие.

За да може партньорите и аудиторията да са съюзник в процеса, са нужни точни и ясни инструкции и предоставени съоръжения за целта. Екологично сдружение “За Земята” са разработили **наръчник “Лесни стъпки за намаляване на отпадъците при организиране на събития”**, които могат да бъдат следвани за целта или да бъдат предоставени за референция на партньори и доставчици.

Мащабни събития

Голямо значение от гледна точка на отпадъците имат мащабните събития с над 1000 души посетители, където на място се предлагат “бързи” храни и напитки в опаковки за из път - най-често на фестивали или концерти на открито.

Добрите практики и новости при подобни големи събития са в няколко посоки:

1. **Спазване на принципа “Refuse”**: най-устойчивото решение, но досега не се е прилагало активно, е възможност за използване на собствени съдове за храна и напитки, в които да се сипва на място. Това досега не беше възможно, заради хигиенни изисквания на БАБХ и неясна отговорност за чистотата на опаковката. Но с влизането в сила на Регламента за опаковките и отпадъците от опаковки на ЕС (Packaging and Packaging Waste Regulation PPWR, 2024-2025), който се прилага пряко като закон във всички страни членки на ЕС, повторното пълнене и опаковките за многократна употреба са приоритет. Това е уредено изрично в чл. 28 и чл. 32 от Регламента със срок за прилагане – 12 февруари 2027 г.
2. **Спазване на принципа “Reduce”**: следваща степен на решение е стимулирането на използването на опаковки за многократна употреба срещу депозит, т.е. т. нар. Депозитна система”.
3. **Спазване на принципа “Recycle”, но с включване на веригата за доставки в устойчивостта на нашето събитие:** опитът показва, че голяма част от рециклируемия

материал от събития се генерира зад бара или при разопаковане на доставките, а организаторите пренебрегват това, защото не е видимата част от едно събитие. Много от отпадъка годен за рециклиране е е генериран от екипите на организатора, доставчиците и бизнесите, които предлагат храна и напитки. Отпадъците не са ангажимент само на почистващата фирма или организаторите на събитието, а и на бизнесите, които продават храни и напитки. Затова организацията и информирането на всички в екипа – доставчици, бармани, хора, които управляват пунктове за храна - е най-важната част. За да се направи процесът максимално отговорно е задължително да има подписване на декларация с ангажименти от участниците в събитието. Важно е да има и последващо обучение на обслужващия персонал и задължаването му още при подготовката и стартирането на събитието да отделя кашоните (сгънати), стъклото от безалкохолни и алкохолни напитки, и пластмасата в чували, кофи или специализирано място, определено от организатора още при планирането. Ако процесът се стартира на по-късен етап след събитието, има риск опаковките вече да са замърсени и негодни за рециклиране. Затова планирането и стартирането на този процес навреме е изключително важно, тъй като често количествата са големи.

NB! Често се пропуска:

Понякога са ни необходими подизпълнители или партньори в процеса до завършване на пълния цикъл на отпадъка. Включването на правилните партньори в процеса, на които имаме пълно доверие, че ще се отнесат отговорно към отпадъка в последващите етапи от оползотворяването му, понякога е ключът към успеха. Отговорността ни не приключва с предаването на отпадъка нататък по веригата. Тя започва на първо място с добрият ни избор на партньори или подизпълнители с доказани процеси по реално оползотворяване на отпадъците, спазвайки всички високи стандарти и норми. В последствие, отговорността ни продължава с поддържане на директна връзка с подизпълнители / партньори и изискване за предоставяне (по възможност) на отчет и/или доказателствен материал за техните последващи действия по оползотворяване на отпадъците.

Специфични потоци и материали

Многократна посуда и съдове – използването на многократни чаши и съдове, включително чрез депозитни системи, значително намалява количеството отпадъци. При правилна организация тези системи са устойчиви и икономически ефективни.

Опаковки за храна – при необходимост от еднократни решения се препоръчва използване на леки, пластмасово-неутрални и био-базирани материали. Материали, които не се разграждат ефективно или създават объркване при разделянето, следва да се избягват. Иновативно решение предлагат някои компании, които разработват дори “ядливи” чаши и посуда, напправени от материал, който подлежи на пряка консумация.

Декорации и визуални елементи – устойчивият подход включва проектиране на декорации за многократна употреба, избягване на дати и еднократни послания, както и избор на трайни и неутрални дизайни.

Ограничения и реалистичен подход

Организаторите често срещат затруднения, свързани с инфраструктурата, ограничени бюджети и липса на опит. Тези предизвикателства могат да бъдат преодолени чрез предварително планиране, избор на ограничен брой мерки, съдействие от партньори и ясна координация между екипите. За събития с ограничен ресурс устойчивото управление на

отпадъците може да се съсредоточи върху предотвратяване на еднократните материали, повторна употреба на налични ресурси и ясна комуникация с публиката.

<u>Организациите по оползотворяване на отпадъците от опаковки напомнят:</u>

При големи масиви събития на открито или на закрито (като например фестивали или спортни събития), отпадъкът, който се генерира е изключително разнороден и често има опаковки, които са негодни за рециклиране. В това число влизат замърсени опаковки от храна, чашки от напитки, които не са стандартизирани и трудно се рециклират, остатъци от храна и битови отпадъци.

Тук най-доброто, което може се направи е добра организация и ясно разделяна на потоците отпадъци на рециклируеми и нерециклируеми. На такива мероприятия най-чистия отпадък за рециклиране, който би могъл да се събере са пластмасови, стъклени бутилки и кенчета. Този процес би могъл да бъде подпомогнат от доброволци. При желание и добра организация би могло да се прилага принципът на депозитна система, за да се следи за качеството на материала, който се връща. Това от своя страна, изисква по-голяма организация от страна на организатора и може да се включи като надграждане на основните мерки. Важно е процесите да са оптимизирани и целесъобразни, а не да се превръща устойчивостта в допълнителна тежест, без съществен ефект за околната среда.

ЧЕКЛИСТ Отпадъци и zero waste

☐ Преди събитието

□ Идентифицирани са основните източници на отпадъци
□ Предотвратени са ненужни еднократни материали (принципи “Refuse”)
□ Планирани са ограничен брой отпадъчни потоци (принципи “Reduce”)
□ Осигурени са подходящи съдове и контейнери (принципи “Recycle”)
□ Кетърингът или други доставчици и бизнес партньори са информирани и е поставено изискване (желателно чрез подписване на декларация / споразумение), че също ще оползотворяват отпадъците отговорно, следвайки принципите за устойчивост от 5R-йерархията.

□ При необходимост се предприема обучение на екипите, доброволците и доставчиците

☐ По време на събитието

□ Контейнерите са ясно обозначени и видими
□ Назначено лице (възможно е да е доброволец) следи за препълване
□ Екипите знаят как да разделят отпадъците

☐ След събитието

□ Направена е базова оценка на количествата
□ Идентифицирани са проблемни точки

☐ По избор / Надграждане

□ Депозитна система за чаши/съдове
□ Креативни елементи за ангажиране на публиката

3.3. Мобилност (публика, артисти и екипи)

Значение на мобилността за екологичния отпечатък на събитията

Мобилността е един от най-съществените източници на въглеродни емисии, свързани с културните събития. Пътуванията на публиката, артистите и организационните екипи често надвишават по въздействие отпадъците и енергията, използвани по време на самото събитие. Поради тази причина мобилността е ключова тематична област при планирането на устойчиви културни събития.

Въпреки значителния си принос към екологичния отпечатък, мобилността е област, в която могат да се постигнат осезаеми резултати без значителни финансови инвестиции. Чрез информиране, насърчаване и дизайн на избора организаторите могат да повлияят на начина, по който участниците и публиката достигат до събитието.

Ключовото решение: локация, време и аудитория

Преди да се мислят конкретни мерки, организаторът трябва да отговори на три въпроса:

- Къде е събитието (каква е реалната достъпност с градски транспорт)?
- Кога е (часът и денят влияят силно на избора на транспорт)?
- Коя е аудиторията (локална, регионална, международна; семейства; младежи; професионална публика)?

От тези три решения зависи дали мерките изобщо ще работят. При локации с ниска транспортна достъпност е по-реалистично да се мисли за организирани трансфери/споделен транспорт и управление на паркирането, вместо да се очаква масов преход към обществен транспорт.

Пътувания на публиката

Най-често организаторът не контролира директно как идват хората, но може да влияе силно чрез:

Информация (ясна, кратка, навременна)	• „Как да стигна без кола“: маршрути с метро/трамвай/автобус, време за ходене пеша, най-близки спирки. • Информацията да е на всички ключови места: събитие във Facebook, сайт, билет, имейл, на входа. • Ако има ограничения/особености (зони, ремонти, вечерни линии) – да са описани просто.
Улесняване (правиш устойчивото по-лесно от автомобила)	• Ясно обозначен вход за пешеходци и велосипеди; място за паркиране на велосипеди, ако е възможно. • Насочващи табели (особено за големи събития), за да не „изгубиш“ хората в последните 200 метра.
Стимули и партньорства (за по-големи събития)	• Партньорства с градски транспорт (комуникация, промоции, комбинирани решения, когато е възможно). • Стимули като приоритетен достъп/по-бърз вход за хора, пристигнали с обществен транспорт/колело (подходящо при контролирани входни точки).
Паркиране и управление на трафика	• Когато автомобилът е неизбежен: насочване към определени паркинги, минимизиране на хаоса около локацията. • Ограничаването на „най-удобното паркиране точно до входа“ често е по-ефективно от общи призиви за промяна.

Артисти, технически екипи и логистика

При екипите организаторът има най-голям лост, защото пътуванията са планирани и договорими.

Планиране на графици и маршрути

- Оптимизация на графика, за да се намалят „излишните курсове“ (технически огледи, репетиции, монтаж/демонтаж).
- При турнета/серии от събития: подреждане на маршрута логично (по региони), когато това е възможно.

Споделен транспорт и трансфери

- Организиран трансфер за артисти и ключови екипи, вместо множество индивидуални курсове.
- Насърчаване на carpooling в рамките на екипа.
- Партньорства с компании, предлагащи устойчиво придвижване, като например електрически превозни средства - двуколесни или автомобили под наем.

Настаняване и локални ресурси

- Избор на настаняване близо до локацията.
- Използване на локални подизпълнители/оборудване, когато е реалистично, за да се намалят превозите на техника.

Комуникация и поведенчески подходи

В мобилността „как го казваш“ често е толкова важно, колкото и „какво правиш“. Работи най-добре, когато:

- устойчивото придвижване е представено като нормата („Най-лесно е с метро/трамвай...“);
- информацията е конкретна („Слизате на..., 6 мин пеша“), а не абстрактна („Елате с градски транспорт“);
- посланията са навременни (преди деня на събитието и в деня на събитието);
- се избягва морализаторски тон.

Ограничения и реалистичен подход

Мобилността зависи от инфраструктура и навици, които организаторът не може да промени сам. Затова целта не е „нула автомобили“, а постепенно намаляване на дела на най-неустойчивите пътувания чрез ясни приоритети и последователност.

ЧЕКЛИСТ Мобилност

☐ Преди събитието

□ Локацията е анализирана спрямо обществен транспорт
□ Публиката е информирана за устойчиви начини на достъп
□ Обмислено е управлението на паркирането
□ Пътуванията на екипите са координирани

☐ По време на събитието

□ Ориентацията около локацията е ясна
□ Екипите могат да насочват посетители

☐ След събитието

□ Направена е качествена оценка на начина на придвижване
□ Отбелязани са възможности за подобрение

☐ По избор / Надграждане

□ Партньорства с транспортни оператори
□ Насърчения за споделено пътуване

3.4. Енергия

Значение на енергийното потребление

Енергията в културните събития се използва най-вече за осветление, озвучаване, видео/екрани и техническо оборудване. При събития във venues (сгради) съществен дял може да идва и от отопление/охлаждане и общи сградни системи. При събития на открито, както и при временни пространства, значима част от енергийния отпечатък е свързана с временна инфраструктура (сцени, шатри, кетъринг, зони за публика) и начина, по който се осигурява захранването.

Особено рисков момент са събитията на открито, когато се разчита на генератори. На практика проблемът рядко е „само“ в това, че има генератор, а в това как е избран и как се използва: често се залага прекалено голяма мощност „за всеки случай“, а техниката работи неефективно (включително на празен ход), без ясна логика за пикови натоварвания.

Как да мислим за енергията?

Най-работещият подход е да се следва логика на три стъпки:

1. Първо се намаляват енергийните нужди чрез ефективност и планиране – да се изключи ненужното, да се оптимизират режими и графици, да се избере по-ефективно оборудване.
2. Втората стъпка е оптимизация на доставката – правилен капацитет спрямо реалните нужди, добро разпределение на консуматорите, минимизиране на загуби и избягване на свръхоразмеряване.
3. Едва след това идва преминаването към „по-зелен“ източник – възобновяема електроенергия, хибридни решения или батерийни системи, когато те са приложими. Ако се започне директно от „по-зелен източник“, без да е намалено потреблението, рискът е да се вложи ресурс без достатъчен ефект.

Бързи печалби: какво може да се подобри почти веднага

Най-бързият ефект обикновено идва от осветление и начин на работа с техниката. Преминаването към LED като стандарт за сценично и работно осветление е широко приложима стъпка, която намалява потреблението без да компрометира качеството.

Също толкова важно е да има ясно определени „on/off“ режими – какво се включва и какво се изключва извън репетиции, саундчек и активни часове. В много събития значителна част от излишното потребление идва именно от оставена включена техника извън реалната нужда.

Втората област за бързи печалби е техническото планиране. Реалистичната оценка на нужната мощност (вместо подход „за всеки случай +50%“) намалява риска от неефективно захранване и излишни разходи. Това изисква координация с

техническите райдъри – кога и кое оборудване реално трябва да работи едновременно и кои товари могат да бъдат разпределени във времето.

Генератори и захранване на открито: къде най-често се губи ефект

При външни събития най-честите проблеми са свързани със свръхоразмеряване на генератори, работа на празен ход и липса на план за пикови натоварвания. Тези три фактора водят до неефективна работа и излишно потребление.

По-устойчивите решения започват с по-точен избор на капацитет и по-добро разпределение на консуматорите. Практически това означава да се планира какво захранва коя линия, какви са реалните пикове и как да се избегне „едно голямо захранване за всичко“.

Когато е приложимо, хибридни или батерийни системи могат да се използват за покриване на пикови натоварвания и за стабилизиране на захранването. Където условията позволяват, връзката към електромрежата е по-добрият вариант спрямо автономно захранване с генератори.

Venues (сгради): скритият потенциал

При събития в сгради голяма част от потенциала за подобрение е „скрит“ в сградните системи и режима на работа. Оптимизацията на отопление/охлаждане по график, настройките на осветление и автоматизации, както и енергийно ефективната поддръжка (например LED подмяна и контрол на системи) могат да доведат до реални намаления, без да се изискват сложни промени в самата програма.

Ключово е координацията между организатора и екипа на venue-а: кога се отваря пространството, кои зони се използват, кои могат да останат в минимален режим и как се управлява натоварването по време на монтаж/демонтаж.

Закупуване и изисквания към доставчици и партньори

За по-големи събития е уместно да се въведат прости, ясни изисквания към доставчици и технически партньори. На практика това означава още в началото да се очаква план за енергийните нужди и капацитета, както и избор на енергийно ефективно оборудване.

Когато има възможност за избор на електроенергия от възобновяеми източници, това може да бъде заложено като предпочитание или изискване. Важно е тези изисквания да бъдат реалистични и съобразени с местните условия – целта е да повишат качеството на планиране, а не да създадат формални бариери.

Практичен фокус за малки инициативи

За малки събития най-ефективният подход е да се работи с „малко, но сигурно“: оптимизация на осветлението, ограничаване на ненужната техника и избор на подходяща мощност. Дори без сложни системи, ясните режими на включване/изключване и предварителната координация с техническия екип могат да доведат до осезаемо намаляване на потреблението.

ЧЕКЛИСТ Енергия

☐ Преди събитието

□ Направена е оценка на енергийните нужди
□ Използва се LED осветление
□ Техниката е планирана реалистично
□ Генераторите (ако има) са правилно оразмерени

☐ По време на събитието

□ Спазват се on/off режими
□ Няма работа на празен ход
□ Следи се за излишна консумация

☐ След събитието

□ Направена е базова енергийна оценка
□ Отбелязани са технически подобрения

☐ По избор / Надграждане

□ Възобновяема електроенергия
□ Батерийни/хибридни решения

3.5. Материали и продукция

Материалите и продукцията са сред най-видимите елементи на културните събития и често имат значителен екологичен отпечатък. Те включват сценография, декори, временна инфраструктура, печатни материали, текстил, рекламни елементи и различни помощни материали, които се използват интензивно, но често за кратък период от време. Именно поради това тази тематична област предлага голям потенциал за намаляване на отпадъците и по-ефективно използване на ресурси.

Подходът към материалите следва логиката на кръговата икономика – още на етап дизайн и планиране да се вземат решения, които удължават живота на материалите и ограничават нуждата от еднократни решения. Това е ясно застъпено както в документите на Arts Council England и Creative Europe, така и в практическите ръководства за устойчиви събития, съвсем малка част, от които са цитирани като допълнителни ресурси в края на този наръчник. В сферата на сценичните изкуства има разработен специален наръчник, с автор Мануела Саркисян, по проект на Асоциация за свободен театър, който може да бъде открит в публичното пространство: “Еко?Логично! – екологични устойчиви практики в полето на сценичните изкуства”.

Проектиране с мисъл за повторна употреба

Едно от най-важните решения, свързани с материалите, се взема още при проектирането. Декори, сценични елементи и визуални материали, които са създадени за еднократна употреба, генерират значителен отпадък и разходи. За разлика от тях, модулните и неутрални решения позволяват повторна употреба в различен контекст или при следващи издания на събитието.

Добра практика е избягването на дати, конкретни години и еднократни послания върху банери, пана и сценични елементи. Когато това не е възможно, е препоръчително тези елементи да бъдат лесно адаптируеми или подменяеми.

Повторна употреба, заемане и споделяне

Повторната употреба на материали е не само екологично, но и икономически ефективно решение. Множество източници подчертават ползите от използването на споделени складове, т. нар. reuse hubs и вътрешни инвентарни системи, които позволяват материали да се използват многократно от различни организации.

Когато закупуването не е наложително, заемането или наемането на оборудване и декори често е по-устойчивият избор. Това важи особено за големи и обемни елементи като конструкции, стойки, мебели и техническо оборудване.

Печат, сигнализация и визуални материали

Печатните материали традиционно са част от културните събития, но съвременните насоки ясно препоръчват приоритетно използване на дигитални канали. Когато печатът е необходим, той следва да бъде минимален, целенасочен и с дълъг живот.

Изборът на материали, мастила и доставчици има значение за екологичния отпечатък. Устойчивият печат включва използване на рециклирана или сертифицирана хартия, печат от двете страни и избягване на излишни формати и количества.

Текстил, облекло и брандиране

Текстилът и облеклото, особено за екипи и доброволци, представляват значителен, но често подценяван ресурс. Практиките, описани в приложените материали, насърчават повторната употреба на облекло между издания, избор на по-устойчиви материали и ограничаване на ежегодното производство на нови артикули.

Алтернативни решения включват използване на аксесоари, значки или други елементи за идентификация, които могат да се използват многократно и не изискват ежегодна подмяна.

Ограничения и реалистичен подход

Не всички материали могат да бъдат заменени или използвани повторно във всеки контекст. Затова устойчивият подход изисква приоритизация и фокус върху елементите с най-голямо въздействие. Дори ограничен брой целенасочени решения могат да доведат до значително намаляване на отпадъците и разходите.

ЧЕКЛИСТ Материали и продукция

☐ Преди събитието

□ Материалите са проектирани за повторна употреба
□ Избягвани са дати и еднократни послания
□ Проверени са възможности за заемане/наемане
□ Печатът е минимизиран

☐ По време на събитието

□ Материалите се използват целенасочено
□ Повредите и загубите се ограничават

☐ След събитието

□ Материалите са съхранени за бъдеща употреба
□ Ненужните елементи са пренасочени/дарени

☐ По избор / Надграждане

□ Reuse hub или споделен склад
□ Политика за текстил и облекло

3.6. Комуникация и ангажиране на публиката

Комуникацията е ключов инструмент за прилагане на устойчивите практики при културните събития. В повечето случаи устойчивите мерки – свързани с отпадъци, мобилност, енергия или материали – разчитат на активното участие на публиката, артистите и екипите. Затова начинът, по който тези мерки се комуникират, е решаващ за това дали те ще работят на практика.

В културен контекст комуникацията има двойна роля. От една страна, тя подпомага конкретното поведение по време на събитието. От друга, чрез самото преживяване на културата, тя може да повлияе на по-дълбоки нагласи и ценности, които остават и след края на събитието.

Комуникация на устойчивите мерки: от стратегия към поведение

Първата задача на комуникацията е да направи устойчивите практики разбираеми, логични и лесни за следване. Това включва ясно обяснение на това какво се очаква от публиката и защо дадени решения са избрани – например използване на многократни съдове, предпочитане на обществен транспорт или определени правила за пространството.

Практиката показва, че хората са по-склонни да следват устойчиви решения, когато те са комуникирани като част от цялостната организация на събитието, а не като допълнителни изисквания. Това означава:

- предварително зададени очаквания;
- ясна и последователна информация;
- минимално усилие за публиката.

Когато устойчивият избор е най-лесният избор, желаното поведение се постига без нужда от контрол или санкции. В този смисъл комуникацията е част от самия дизайн на събитието, а не само от неговата реклама.

Предварителна комуникация: създаване на рамка

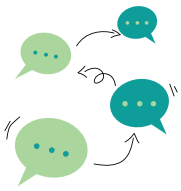
Комуникацията преди събитието има ключово значение за формиране на нагласи и очаквания. Информацията за достъп, транспорт, използвани системи за отпадъци или дигитални формати позволява на публиката да планира участието си и да се подготви за начина, по който ще протече събитието.

Когато устойчивите практики са комуникирани ясно още на този етап, те се възприемат като естествена част от организацията, а не като изненадващо ограничение на място. Това значително улеснява тяхното прилагане по време на самото събитие.

Комуникация на място

По време на събитието комуникацията следва да бъде насочена към ориентация и подкрепа, а не към обяснение. Ясната визуална система, интуитивното разположение на информацията и последователният език позволяват на публиката да взема правилните решения бързо и без усилие.

В този контекст устойчивостта работи най-добре, когато е „вградена“ в пространството и организацията – чрез начина, по който са подредени зоните, обозначени са процесите и са подкрепени желаните действия.

Културното преживяване като инструмент за промяна на нагласи

Освен че подпомага конкретното поведение, културното събитие има потенциала да влияе и на по-дълбоки вътрешни нагласи. Чрез изкуството, програмата и атмосферата устойчивостта може да бъде преживяна не като правило, а като ценност.

Когато екологични теми са интегрирани в художественото съдържание, дискусиите или съпътстващите формати, те придобиват емоционално и символно измерение. Това позволява на публиката да осмисли устойчивостта в по-широк контекст – свързан с бъдещето, общността и личната отговорност.

Такъв подход не цели да убеждава директно, а да създаде пространство за размисъл и идентификация. Именно това е силата на културата – да въздейства не чрез инструкции, а чрез преживяване.

От преживяване към дългосрочен ефект

Културните институции и организации, чрез своите продукции от всякакъв тип, биха могли да влияят значително за насочване на своята публика и аудитория към устойчиви практики и начин на живот. В основна част от своята роля, те функционират като образователни институции и отговарят на нуждите на обществото от задаване на послания и рамка на поведение, което да е с грижа към природата и екологията.

В допълнение, кКогато устойчивите практики са преживени в позитивен културен контекст, те имат по-голям шанс да бъдат пренесени извън рамките на събитието. Малките избори, направени по време на културно преживяване, могат да се превърнат в ориентир и за ежедневни решения.

По този начин културните събития допринасят не само за намаляване на собствения си екологичен отпечатък, но и за по-дългосрочна промяна в нагласите и поведението на хората. Това поставя комуникацията на устойчивостта в центъра на културната мисия на събитието.

Когато това е ясно осъзнато, културните събития могат да се превърнат в посланик на екологичните политики сред обществото.

ЧЕКЛИСТ Комуникация и ангажиране на публиката

☐ Преди събитието – създаване на рамка и очаквания

□ Устойчивите практики са ясно формулирани (какво правим и защо)
□ Информацията е кратка, конкретна и разбираема
□ Комуникирани са предварително:

□ транспорт и достъп

□ системи за отпадъци / чаши / материали

□ дигитални формати вместо печат

□ Устойчивостта е представена като част от идентичността на събитието, а не като допълнително изискване
□ Използвани са подходящи канали (уебсайт, билети, социални мрежи)

☐ По време на събитието – ориентация и подкрепа на поведението

□ Информацията на място е визуално ясна и последователна
□ Използвани са символи и дизайн вместо дълги текстове
□ Устойчивите решения са „вградени“ в пространството
□ Правилният избор е най-лесният избор за публиката
□ Използван е позитивен, неморализаторски език

☐ Културно съдържание и преживяване

□ Устойчивостта е интегрирана в програмата или атмосферата на събитието (когато е приложимо)
□ Темата е представена чрез изкуство, разговор, преживяване или символ
□ Публиката има възможност да осмисли темата, а не само да следва правила

□ Чрез своя собствен пример за екологично поведение, изразен чрез намаляване на отпадъка, пестене на ресурси, многофункционалност на декорите, природосъобразност и пр., се задава модел на поведение и добра практика.

☐ След събитието – затвърждаване и доверие

□ Направено е кратко обобщение на устойчивите практики
□ Комуникирано е какво е постигнато (без преувеличения)
□ Подчертано е, че устойчивостта е процес на учене и подобрение
□ Създадена е връзка между преживяното събитие и ежедневните избори

☐ Реализъм и етика

□ Комуникирани са само реално приложени мерки
□ Избягван е „greenwashing“ език
□ Тонът е честен, пропорционален и уважителен към аудиторията

3.7. Измерване и отчетност

Измерването и отчетността позволяват устойчивите практики да бъдат оценени и подобрявани във времето. Целта не е съвършена точност, а създаване на базово разбиране за въздействието на събитието.

Реалистичен подход към измерването

При културните събития измерването следва да бъде съобразено с наличния капацитет. Качествената самооценка и ограничен брой индикатори често са по-полезни от сложни, но трудно приложими системи.

Примерни индикатори

По-долу са предложени индикатори, подредени от прости към по-сложни:

- Дял на публиката, пристигнала с обществен транспорт, пеша или велосипед.
- Общо количество генерирани отпадъци (в тонове или брой чували) и дял на разделно събраните.
- Дял на многократните съдове спрямо еднократните.
- Количество потребена електроенергия (kWh) — от фактури или генератори.
- Дял на растителните опции в менюто.

Прозрачност

Когато е уместно, резултатите могат да бъдат споделяни с партньори и финансиращи организации, като това допринася за доверие и последователност.

3.8. Устойчиво хранене, кетъринг и водни ресурси

Значение за екологичния отпечатък

Храната, напитките и водата са съществена част от всяко културно събитие — както за екипа, така и за публиката. Те обаче имат значителен екологичен отпечатък, който често остава подценен. Изборът на продукти, техният произход и начин на приготвяне, както и количеството изхвърлена храна, влияят пряко върху емисиите и генерираните отпадъци. Според YOUROPE European Green Festival Roadmap 2030, хранителната система е отговорна за около 22% от глобалните парникови емисии.

Водата, от своя страна, е ограничен ресурс, чието потребление при събития — особено на открито — може да бъде значително. В контекста на София това е особено важно при събития в паркове и зелени площи, където неправилното управление на отпадни води може да повлияе директно на околната среда.

Устойчив подход към хранене и кетъринг

Устойчивият подход започва с избора на храна. Насърчава се използването на местни и сезонни продукти, което намалява емисиите от транспорт и подкрепя локалната икономика. Увеличаването на дела на растителните опции в менюто е ключов елемент, тъй като те обикновено имат по-нисък въглероден отпечатък.

Съществен аспект е и управлението на количествата. Реалистичното планиране позволява да се избегне излишъкът от храна, а когато такъв възникне, е препоръчително да се търсят възможности за дарение. Прозрачността към публиката чрез ясно обозначаване на състав, алергени и произход на продуктите подпомага информирания избор и изгражда доверие.

Управление на водните ресурси

Ефективното управление на водата е неразделна част от устойчивото събитие. Осигуряването на достъп до питейна вода намалява нуждата от бутилирани напитки и съответно отпадъците. Изборът на санитарни съоръжения с нисък разход на вода и използването на екологични почистващи продукти допринасят за по-ниско въздействие.

Особено внимание следва да се обърне на отпадните води от кетъринг зоните. Изхвърлянето на мазнини и други замърсители в канализацията трябва да бъде строго ограничено, за да се предотврати замърсяване на инфраструктурата и околната среда.

Базови мерки

На практическо ниво организаторите следва да информират кетъринг доставчиците за екологичните цели на събитието и да заложат минимум една растителна опция във всяко меню. Планирането на количествата трябва да се базира на реалистична оценка на посещаемостта, като паралелно се осигурява система за разделно събиране на хранителни отпадъци.

По отношение на водата е важно да се осигурят достъпни точки за питейна вода, както и санитарни съоръжения с нисък разход. Кетъринг екипите трябва да бъдат инструктирани за правилно управление на отпадните води, а използването на екологични почистващи продукти следва да бъде стандартна практика.

Надграждащи мерки

В по-напреднал етап могат да се въведат конкретни изисквания към доставчиците за използване на местни и сезонни продукти. Някои организатори избират да преминат към изцяло растително меню за вътрешния кетъринг на екипа като допълнителна стъпка към намаляване на отпечатъка.

Партньорствата с организации за дарение на храна, както и изчисляването на въглеродния отпечатък на менюто, допринасят за по-системен подход. При водните ресурси надграждането може да включва устройства за пестене на вода, събиране на дъждовна вода и мониторинг на потреблението.

Проследяване и оценка

Оценката след събитието е ключова за подобрение във времето. Анализът на използваните количества храна, генерираните отпадъци и потреблението на вода позволява на организаторите да идентифицират слабости и да оптимизират бъдещи събития.

ЧЕКЛИСТ — УСТОЙЧИВО ХРАНЕНЕ, КЕТЪРИНГ И ВОДА

☐ Преди събитието

□ Кетъринг доставчиците са информирани за екологичните цели
□ В менюто са включени растителни опции
□ Количествата са планирани спрямо реалистична посещаемост
□ Осигурена е система за хранителни отпадъци
□ Осигурени са точки за питейна вода

□Санитарните съоръжения са с нисък разход

□Кетърингът е инструктиран за управление на отпадни води

☐ По време на събитието

□ Менюто е ясно обозначено (алергени, състав)
□ Хранителните отпадъци се събират разделно
□ Точките за вода са видими и достъпни

□Използват се екологични почистващи средства

☐ След събитието

□ Направена е оценка на количествата храна и отпадъци

□Излишната годна храна е дарена

□Направена е оценка на водопотреблението

☐ По избор / Надграждане

□ Въведена е политика за устойчиво хранене към доставчици

□ Изчислен е въглеродният отпечатък на менюто

□ Използват се системи за събиране на дъждовна вода

□ Наличен е мониторинг на водния разход

4. Насоки по културни индустрии

Раздел 4 адаптира принципите и мерките, разгледани в Раздел 3, към специфичните характеристики на различните културни индустрии. Целта е да се отчете разнообразието от формати, мащаби и работни процеси, като се предложат приложими насоки, съобразени с реалната практика.

4.1. Сценични изкуства

Събитията в областта на сценичните изкуства обикновено се провеждат в зали или културни пространства с постоянна инфраструктура. Това означава, че най-голямото въздействие не идва от публиката, а от процеса на създаване на продукцията – сценография, материали, транспорт и техническо оборудване.

Най-ефективният подход е устойчивото планиране на сценичните материали. Декорите, конструкциите и реквизитът често се използват за кратък период, след което се изхвърлят. Все по-често театри и независими компании прилагат модели за повторна употреба на сценични елементи или използват модулни конструкции, които могат да се адаптират за различни постановки.

Енергийната ефективност също е важен фактор. Съвременното сценично оборудване позволява значително намаляване на консумацията на енергия чрез LED осветление и интелигентни системи за управление на светлината.

При гостуващи представления или турнета екологичното въздействие се увеличава заради транспорта на декори и техника. В тези случаи е препоръчително да се планират серии от представления на едно място, вместо кратки турнета с чести премествания.

Сценичните изкуства имат и важна културна роля – те могат да включват теми, свързани с природата, устойчивостта и обществената отговорност, като по този начин насърчават публиката към по-екологично поведение.

Приложение – специфични практики

- използване на модулни или рециклирани сценични материали;
- съхранение и повторна употреба на декори между продукции;
- използване на LED сценично осветление;
- намаляване на еднократните пластмасови продукти зад сцената;
- оптимизиране на транспорта при турнета.

За по-детайлна информация относно устойчиви практики в сферата на сценичните изкуства, на разположение е специален наръчник, с автор Мануела Саркисян, по проект на Асоциация за свободен театър, който може да бъде открит на следния линк: “Еко?Логично! – екологични устойчиви практики в полето на сценичните изкуства”

4.2. Фестивали

Фестивалите са сред културните събития с най-голям екологичен отпечатък, тъй като събират голям брой посетители за кратък период от време. Най-значимите въздействия са свързани с отпадъците, храната и транспорта на публиката.

Практиката показва, че голяма част от отпадъците, генерирани от посетителите, не са подходящи за рециклиране поради замърсяване с храна или използване на нестандартизирани опаковки. Затова устойчивите решения трябва да се фокусират върху предотвратяване на отпадъците, а не само върху тяхното събиране.

Една от доказано ефективните практики е системата за депозитни чаши, при която посетителите плащат депозит за многократна чаша и го получават обратно при връщането ѝ. Подобни системи вече се използват успешно на фестивали в София и други европейски градове.

Опитът от управление на отпадъци на събития показва също, че значителна част от рециклируемия материал се генерира зад сцената – при барове, кетъринг и доставки. Организацията на тези потоци е ключова за успешното рециклиране.

Фестивалите могат също да насърчават устойчив транспорт чрез партньорства с обществен транспорт, велосипедни паркинги и комуникационни кампании за споделено пътуване.

Приложение – специфични практики

- депозитни системи за чаши и съдове;
- разделно събиране на отпадъци зад барове и кетъринг зони;
- използване на съдове за многократна употреба;
- партньорства с обществен транспорт;
- стимули за посетители, използващи устойчив транспорт.

4.3. Музеи, галерии и културни центрове

Културните институции работят в постоянни пространства и имат различен профил на екологично въздействие. Основният фактор е енергийното управление на сградите, особено когато се изисква контрол на температурата и влажността за съхранение на експонати.

Много музеи и галерии постепенно преминават към по-енергийно ефективни системи за осветление и климатизация. Освен това новите технологии позволяват по-добро управление на осветлението в изложбените пространства, което намалява както енергийната консумация, така и риска за експонатите.

Изложбените конструкции са друг важен аспект. Временните изложби често използват материали, които се изхвърлят след приключването им. Използването на модулни изложбени системи позволява повторна употреба на конструкциите и намалява отпадъците.

Дигиталните технологии също могат да намалят използването на хартия чрез електронни каталози, мобилни приложения и QR кодове.

Приложение – специфични практики

- LED осветление в изложбени пространства;
- модулни изложбени конструкции;
- дигитални каталози и QR информация;
- енергийно ефективно управление на сградите;
- програми за устойчиво образование за посетители.

4.4. Конференции, форуми и професионални събития

Конференциите имат сравнително по-малък екологичен отпечатък на място, но значителна част от въздействието идва от пътуванията на участниците и използването на печатни материали.

Една от най-ефективните практики е преминаването към дигитални информационни материали – програми, презентации и документи могат да бъдат достъпни чрез QR кодове или онлайн платформи.

Кетърингът също е важен аспект. Организаторите могат да намалят въздействието чрез използване на местни и сезонни продукти и ограничаване на хранителните отпадъци.

Все по-разпространени са и хибридните събития, които позволяват част от участниците да се включат онлайн. Това значително намалява емисиите, свързани с пътуванията.

Приложение – специфични практики

- дигитални програми и документи;
- намаляване на печатните материали;
- устойчив кетъринг;
- използване на многократни съдове;
- хибридни или онлайн формати.

4.5. Кино и аудиовизуални събития и продукции

Киносъбитията и аудиовизуалните продукции имат специфичен екологичен профил, свързан основно с техническо оборудване, транспорт и изграждане на декори.

Филмовите продукции често използват голямо количество оборудване и транспорт между различни локации. Оптимизацията на графиците за снимки може значително да намали необходимостта от често преместване на техника и екипи.

Декорите също са значителен източник на отпадъци. Все повече продукции използват складове за повторна употреба на декори и реквизит, което намалява нуждата от нови материали.

При прожекции на открито или временни кинофестивали ключов въпрос е електрозахранването. Когато е възможно, използването на градската електрическа мрежа вместо генератори намалява шумовото замърсяване и емисиите.

Приложение – специфични практики

- повторна употреба на декори и реквизит;
- оптимизиране на графиците за снимки;
- използване на енергийно ефективно оборудване;
- ограничаване на печатните материали на фестивали;
- електрозахранване от мрежата вместо генератори.

4.6. Събития на открито

Събитията на открито – концерти, прожекции, културни фестивали и обществени инициативи – изискват внимателно управление на пространството и ресурсите.

Един от основните проблеми е електрозахранването, което често се осигурява чрез генератори. В дългосрочен план устойчиво решение е изграждането на постоянни точки за електрозахранване в паркове и културни пространства.

Отпадъците също са значително предизвикателство. Успешното управление на отпадъците изисква ясна организация на контейнерите, регулярното им обслужване и добра комуникация с посетителите.

Важно е също да се минимизира въздействието върху зелените площи и природната среда чрез внимателно планиране на инфраструктурата и възстановяване на пространството след събитието.

Приложение – специфични практики

- използване на електрозахранване от мрежата;
- ограничаване на генераторите;
- защита на зелените площи;
- добра система за управление на отпадъците;
- планиране на възстановяване на пространството след събитието.

5. Практични инструменти

5.1. Добри практики

Сценични изкуства (театър, танц, пърформанс)

National Theatre (Лондон, Великобритания)

National Theatre е институционален пример за системно прилагане на устойчиви практики в сценичните изкуства, в пряка връзка с принципите на **3.1 Управление и планиране, 3.5 Материали и продукция и 3.7 Измерване и отчетност**. Чрез използването на Theatre Green Book институцията въвежда ясен стандарт за проектиране, производство и реализация на спектакли.

Практиките включват повторна употреба на сценография, модулен дизайн на декори и предварително планиране на жизнения цикъл на материалите. Това позволява устойчивите решения да бъдат интегрирани още на етап художественото и техническо планиране, вместо да се добавят на по-късен етап.

Фестивали (музикални и мултижанрови)

AtoJazZ Festival (София, България)

AtoJazZ Festival е един от малкото български музикални фестивали, които публично формулират и комуникират политика за устойчивост, превръщайки темата в част от дългосрочното управление на събитието. Това поставя фестивала в пряка връзка с принципите, заложени в **3.1 Управление и планиране**, тъй като устойчивостта не е представена като еднократна инициатива, а като последователен ангажимент, видим във всяко издание, въвеждайки иновативни решения за управление на отпадъците и премахване на еднократната пластмаса, енергийна ефективност, грижа към зелените площи и др.

За целта е назначен мениджър по устойчиво развитие, който да ръководи и наблюдава процесите за постигане на устойчивост, като се консултира с екипа на продукцията, персонал, изпълнители, спонсори, медийни компании, продаващи и външни партньори. Събирането на данни за екологичния отпечатък от провеждането е друга основна част от тези процеси, които текат и се преразглеждат редовно, последвани от основен разбор след всяко издание. Финално фестивалът предоставя тези данни на специализирана компания за измерване и сертифициране на събития Planet Positive Event, която изготвя многопластов доклад и оценка на фестивала за неговото влияние върху околната среда и енергийна ефективност.

Управление на отпадъците и намаляване на използваните ресурси:

Следвайки принципите за **Refuse** и **Reuse**, фестивалът забрани използването на пластмасови чаши за еднократна употреба и трудни за рециклиране пластмасови продукти във всички отдели (главно за търговци - прибори за сервиране, сламки, чаши и други). Вместо това партньори (продавачи на храни и собственици на барове) използват хартиени чаши и биоразградими съдове за сервиране.

AtoJazZ е пионер сред фестивалите в **разделното събиране на отпадъка**, като в годините то става все по-добре организирано. Това се дължи на едно дългогодично партньорство с „ЕКОПАК България“ АД и на екипа на събитието, които следват ясна стратегия и препоръки как да подпомагат публиката да разделя своя отпадък. На практика те има своеобразна образователна функция спрямо посетителите по време на фестивала, насочвайки ги какъв отпадък в коя кофа следва да бъде изхвърлен, както и в разяснителни постове в социалните мрежи. Посланието е “Нищо не оставяйте след вас, освен хубави спомени.”.

Ключовото тук е поставянето на нужните съоръжения за рециклиране: кофите са поставени на територията на фестивала, с указани табелки за правилно изхвърляне на рециклируеми материали като хартия, пластмаса, стъкло и метал. Въведена е проста двуцветна схема на място - черни кошове за общи и нерециклируеми отпадъци и жълти контейнери за рециклируеми материали, включително чиста хартия, картон, стъкло и метал. За да се справят с различните потоци от отпадъци, на територията на фестивала са разположени 200 кошчета, всеки с капацитет от 140 литра, в цялата площ на събитието.

През 2023 г. фестивалът въвежда и нова иновация: **система за многократни чаши срещу депозит**, като част от своята дългосрочна визия за устойчиво развитие, която адресира един от най-значимите източници на отпадъци при събития на открито. Тази мярка е пряко приложима към насоките в **3.2 Отпадъци и zero waste**, тъй като следва логиката на предотвратяване и повторна употреба, а не разчитане единствено на разделно събиране. Чашите са брандирани със стикери, за да може да бъдат използвани със съответната актуална визуална идентичност на всяко следващо издание на фестивала. Те са достъпни на основните барове на фестивала, а миенето се извършва от специализиран екип, който се грижи за измиване и пакетиране на събраните мръсни чаши през нощта в дните на събитието. За целта се използват професионални миялни машини под наем, които се позиционират на място с достъп до ток и вода, в непосредсветна близост до фестивалния парк. Въвеждането на подобна система води до спестяване над 2000 кг. отпадък от еднократна пластмаса на всяко издание, а успешното провеждане на тази дейност изисква предварително планиране,

координация с партньори и ясна комуникация с публиката, което показва връзката между управлението, логистиката и комуникацията.

За първи път през изданието на фестивала през 2025 г. организаторите направиха още една решителна крачка към фестивал без пластмаса, която цели намаляване на генерирания отпадък, вместо търсене на решения за последващото му рециклиране, които често са по-сложни и невъзможни за реализиране.Съвместно със партньори в лицето на “Софийска вода” АД и Woood, бе изградена **временна станция за питейна вода** в Южен парк II, където бе локацията на фестивала. Инсталацията е със свободен достъп и всеки може да си налее вода, използвайки своя бутилка за многократна употреба или вече предоставена от фестивала чаша за многократна употреба. С тази инициатива се цели спестяването на над 100 кг пластмасов отпадък, като същевременно не се прави компромис с нуждата от хидратация на посетителите в дните на фестивала, в които летните температури често надвишават 30°C.

Транспорт и настаняване:

От 2024 г., AtoJazZ въвежда изцяло електрически вътрешен пътнически транспорт (трансфери на артисти, делегати, лектори и гости на събитието), изпълняващ близо 200 трансфера от и до летище София. Събитието насърчава и използването на **устойчиво придвижване на публиката** чрез градски транспорт, споделено пътуване, колоездене или ходене пеша до мястото на фестивала, когато е възможно, за да бъдат намалени емисиите от отделни превозни средства. Във фестивалната зона са осигурени безопасни и сигурни съоръжения за паркиране на велосипеди.

Организаторите отдават внимание и на подбор на удобно разположен хотел, на пешеходно разстояние от мястото на фестивала. Това позволява не само гостите безпроблемно да изследват града в свободното си време, но и свежда до минимум необходимостта от пътуване на дълги разстояния. Този избор не само подобрява цялостното удобство и ефективност на техния престой, но също така допринася за ангажимента на AtoJazZ към устойчива, екологична логистика на събитията.

Организаторите насърчават и персонала си, екипа и изпълнителите да използват телефонни или видео разговори за срещи и уеб конференции, намалявайки необходимостта от пътуване, където е възможно. Комуникираме главно по електронен път за логистика и координация.

За да сведем до минимум емисиите от въздушния транспорт, те дават приоритет на местни таланти, когато е възможно, като по този начин се намалява необходимостта от пътувания на дълги разстояния.

Управление на енергията:

Приоритизирани са енергийно ефективните практики във всички фестивални дейности, включително сценично осветление, звукови системи и дейности на продаващите.

Водят се преговори със Столична община за инсталиране на електрическа мрежа на мястото на фестивала. Това ще намали значително емисиите и ще премахне използването на генератори, работещи с изкопаеми горива.

Организаторите повишават осведомеността сред търговците и партньорите на фестивала относно използването само на оборудване от клас А и машини с ниска консумация.

Шумово и светлинно замърсяване:

Фестивалът се придържа към закона относно намаляването на шума и светлинното замърсяване, като прилага мерки за оптимизиране на нивата и качеството на звука за посетителите. На разположение на всички присъстващи са зони за тишина и релакс.

Местни източници и устойчиви практики:

AtoJazZ подкрепя местни производители и фирми, които дават приоритет на устойчивите практики и предлагат екологични продукти. Продавачите на храни и напитки се насърчават да доставят съставки на местно ниво и да използват компостируеми или биоразградими опаковки, когато е възможно. Селекция от храни следва баланс между органични, месни и вегетариански продукти.

Използването на **устойчиви материали за мърчандайз** и ограничаването на еднократни промоционални артикули чрез създаването на алетернативен източник на питейна вода е пример за прилагане на принципите от **3.5 Материали и продукция**. Стремежът е да се използват устойчиви материали за брандираните фестивални стоки - тениски и чанти от 100% органичен памук, чаши за многократна употреба, метални бутилки и много други.

Подходът показва как дори елементи, които не са критични за провеждането на събитието, могат да бъдат обмислени през призмата на жизнения цикъл на материалите и реалната им употреба след края на фестивала.

Ангажираност и образование на общността:

Фестивалът ясно се ангажира се с местната общност, за да повиши осведомеността относно проблемите на околната среда и да насърчи устойчиви практики на живот. Чрез своя

ежегоден Art Bazar, AtoJazZ се стреми да подкрепи местните производители и занаятчии, като им предоставим платформа за изява и продажба на техните ръчно изработени продукти и услуги, включващи храна, стоки, печат и много други, например ретро вещи втора употреба.

Комуникация:

Особено значима е активната комуникация на устойчивите цели и мерки към публиката, която съответства на принципите в **3.6 Комуникация и ангажиране на публиката**. Стратегията на фестивала е целите и дейностите на AtoJazZ по устойчивост да се комуникират широко в социалните мрежи и други канали на комуникация, като така се насърчават всички участващи страни да бъдат активни и да дават обратна връзка за проблемите на околната среда.

Организаторите промотират чрез различни послания устойчивия и здравословен начин на живот, използвайки различно мото в зависимост от направлението:

1. **Reuse - Recycle - Respect** - за промотиране на цялостната концепция за прилагане на принципите на кръговата икономика на всички карти и промоционални материали на фестивала
2. **Use - Sort - Recycle** - за промотирането на разделното събиране на отпадъка по време на фестивала
3. **Use - Return - Reuse** - за промотирането на използваните многократни чаши, брандирани специално за фестивала
4. **Refill - Refresh - Respect** - в подкрепа на посланието за фестивал без пластмаса, промотирайки изградената съвместно със Софийска вода временна станция за питейна вода
5. **Ride - Walk - Care** - за промотиране на устойчивото придвижване в градска среда и до самата фестивална локация

Множество постове в социалните мрежи на фестивала призовават публиката да се придвижи до фестивала пеша или използвайки градски транспорт или велосипед.

Непрекъснато усъвършенстване:

Организаторите на AtoJazZ редовно оценяват своите практики за устойчивост и търсят обратна връзка от заинтересованите страни, за да идентифицират полета за подобрение. Те заявяват, че тяхната цел е непрекъснато да се развиват и да правят иновации, за да минимизираме отпечатъка си върху околната среда и да увеличат максимално положителното социално въздействие.

AtoJazZ е чудесен пример как устойчивостта може да е цялостна стратегия, холистично и органично въведена във във всяка дейност и всеки аспект на комуникацията на фестивала. Принципите на устойчивостта са вплетени като част от идентичността му, а не като външно изискване. Това улеснява постигането на желано поведение по време на събитието и допринася за по-дългосрочно въздействие върху нагласите на посетителите. Като се придържат към тези устойчиви политики, организаторите създадат мащабно и приобщаващо музикално фестивално изживяване, като същевременно опазват околната среда за бъдещите поколения, изцяло в унисон с дефиницията за устойчиво развитие.

Midalidare Fest (България)

Midalidare Fest е пример за сравнително ясен и лесно разпознаваем подход към ограничаването на отпадъците чрез използване на брандирани многократни чаши, които са достъпни на баровете на фестивала. Тази практика е свързана основно с **3.2 Отпадъци и zero waste, 3.5 Материали и продукция и 3.6 Комуникация и ангажиране на публиката**, защото показва как дори единична мярка може да има съществено влияние, когато е добре интегрирана в общото преживяване на събитието.

Стойността на този пример е в това, че многократната чаша е представена не просто като заместител на еднократната, а като част от визуалната и потребителската култура на фестивала. Брандирането ѝ добавя стойност за посетителите и увеличава вероятността тя да бъде запазена и използвана отново, вместо да бъде възприета като временен консуматив. По този начин устойчивата практика работи едновременно в екологичен, комуникационен и дори икономически план.

Узана поляна фест (България)

Узана поляна фест е добър пример за поетапен и гъвкав подход към намаляването на отпадъците чрез използване на многократни чаши. На фестивала многократни чаши се предлагат на инфо щанда и на повечето барове, но не са въведени като единствена задължителна опция, а като възможност. Това прави примера особено ценен за събития, които се намират в междинен етап между еднократните и изцяло многократните решения. Вместо да се разчита на рязка забрана, тук се използва модел, който постепенно насочва посетителите към по-устойчив избор.

Особено важно е, че комуникацията към публиката е активна както **преди събитието**, така и **по време на самия фестивал**. Посетителите са насърчавани да носят **собствена чаша** или да използват такава срещу депозит. Този подход е поведенчески ефективен, защото не представя устойчивото действие като неудобство, а като нормален и приемлив избор.

Друг съществен елемент е, че използваните многократни чаши **не са брандирани специално за фестивала**, а се използват и от други събития. Добър пример за мислене през призмата на жизнения цикъл на материалите и реалната им употреба отвъд едно конкретно издание. Вместо да се създава нов продукт за всяко събитие, се използва ресурс, който може да циркулира между различни формати и организатори.

Измиването на чашите се осъществява чрез договорка с **местен ресторант**, който извършва услугата. Този модел е ценен, защото показва как устойчивите решения могат да бъдат реализирани и чрез локални партньорства, без фестивалът да е задължен сам да изгражда цялата необходима инфраструктура. Именно затова Узана поляна фест е полезен пример за по-малки събития, които търсят работещи и реалистични модели за въвеждане на многократни системи.

Sofia Live Fest (София, България)

Sofia Live Fest практика, при която многократната чаша се използва не само като устойчиво решение, но и като маркетингов и поведенчески инструмент. По време на фестивала има щанд с алкохолна напитка за коктейли, при който посетителите получават брандирани многократни чаши, които след това могат да се използват повторно при следващи поръчки.

Този тип практика е особено интересен, защото показва как устойчивостта може да бъде въведена чрез **позитивен стимул**, а не само чрез ограничения или забрани. Чашата е едновременно подарък, мърч и средство за повторна употреба, което прави по-вероятно посетителят да я задържи и използва. По този начин мярката е свързана с **3.2 Отпадъци и zero waste, 3.5 Материали и продукция и 3.6 Комуникация и ангажиране на публиката**.

Практиката показва ролята на брандовете и партньорите в устойчивата трансформация на събитията. Когато търговските партньори бъдат включени не просто като доставчици, а като активни участници в намаляването на отпадъците, устойчивата практика става по-видима, по-желана и по-лесна за разпространение сред публиката.

Nova Rock (Австрия)

Nova Rock е утвърден европейски пример за мащабно прилагане на устойчиви практики при музикален фестивал с много голям брой посетители. Примерът е особено ценен, защото показва как мерките, свързани с **3.1 Управление и планиране, 3.2 Отпадъци и zero waste, 3.3 Мобилност, 3.5 Материали и продукция и 3.6 Комуникация**, могат да бъдат разгърнати системно при висока логистична сложност.

Един от най-ясните елементи е **депозитната система за многократни чаши**. Всеки посетител плаща депозит от 1–2 евро и получава чаша с напитката си. При следваща поръчка мръсната чаша се предава, поставя се в кутия за мръсни чаши и се заменя с чиста, без повторно плащане на депозита. Във всеки момент чашата може да бъде върната срещу възстановяване на сумата. Особено интересен е фактът, че различни каузи и организации имат свои пунктове, на които също могат да се връщат чаши, като така депозитът може да бъде насочен към обществено полезна дейност. Това е много добър пример как екологична мярка може да бъде обвързана и със социално въздействие.

Фестивалът прилага и **система за връщане на еднократни пластмасови и алуминиеви контейнери за напитки**, при която специализирана фирма организира зони с апарати за обратно приемане. По този начин значителни количества пластмаса и кенове се събират директно, без да се натрупват в общите контейнери за отпадъци.

В зоните за храна се използват **съдове за многократна употреба**, а посетителите могат да носят и собствени съдове, което е активно комуникирано предварително. Приборите са компостируеми и се събират отделно. Храни като пици, сандвичи и други по-сухи изделия често се сервират само в салфетка, а не в допълнителна тарелка или кутия. Това показва последователност в прилагането на принципа за предотвратяване на отпадъка, а не само за последващото му събиране.

На ключови места са изградени **станции за безплатна вода**, които са обозначени видимо и са отбелязани и на картата на фестивала. Посетителите могат да носят собствени бутилки,

сгъваеми съдове или да използват депозитната си чаша и за вода. Това е важна мярка, защото намалява еднократните опаковки и едновременно с това улеснява достъпа до хидратация.

Nova Rock развива и **зелена къмпинг зона**, в която има правила за управление на отпадъците и ясно осигурена инфраструктура за разделно събиране. Водата в баните приоритетно се загрява със соларни панели, а на място има и комуникация за отговорно използване на водата. По отношение на мобилността фестивалът работи с транспортни компании и местни партньори за организиране на автобуси, трансфери, връзки с близката жп гара и координирани таксиметрови услуги на фиксирани цени. Този пример показва, че устойчивата мобилност работи най-добре тогава, когато е подкрепена с реални, удобни и предвидими алтернативи.

INmusic Festival (Хърватия)

INmusic Festival е пример за фестивал, при който устойчивите решения са тясно свързани с избора на място, достъпа с обществен транспорт и добре позиционираната инфраструктура за отпадъци и вода. Практиките му могат да бъдат свързани с **3.2 Отпадъци и zero waste, 3.3 Мобилност, 3.5 Материали и продукция и 3.6 Комуникация**.

Фестивалът осигурява **безплатна зона за питейна вода**, която позволява на посетителите да пълнят собствените си бутилки и чаши. Това е проста, но важна мярка, особено при големи летни събития, защото намалява едновременно пластмасовия отпадък и зависимостта от бутилирана вода.

Разделното събиране на отпадъците е организирано чрез **ясно обозначени контейнери**, които са лесни за намиране и разположени близо до местата, където реално се генерират отпадъци – около барове, хранителни зони и активни публики пространства. Доброволци подпомагат посетителите, като насочват правилното изхвърляне и правят системата по-видима и разбираема.

Особено силна страна на фестивала е неговата **достъпност с обществен транспорт**, тъй като е разположен близо до центъра на града. Изборът на такава локация е сам по себе си устойчива мярка, тъй като съкращава нуждата от допълнителен автомобилен транспорт. Осигурен е и голям паркинг за велосипеди в непосредствена близост до фестивала. Допълнително се предпочитат **местни доставчици на храна**, което намалява транспортните емисии и подкрепя локалната икономика. Така INmusic показва как дори без силно технологизирани решения едно събитие може да постигне добър устойчив профил чрез правилен избор на място, добре разположена инфраструктура и ясна комуникация.

Tomorrowland (Белгия)

Tomorrowland е мащабен международен пример за интегриране на устойчиви практики както в преживяването на публиката, така и в организацията зад кулисите. Примерът е в пряка връзка с 3.2 Отпадъци и zero waste, **3.3 Мобилност, 3.5 Материали и продукция, 3.6 Комуникация и 3.7 Измерване и отчетност**.

Фестивалът прилага **депозитна система за многократни чаши**, при която посетителите плащат депозит и получават обратно стойността му при връщане на чашата. Това е класически, но ефективен механизъм за намаляване на еднократната пластмаса и увеличаване на повторната употреба.

Особено характерна практика са **екипите рециклатори**, които се движат сред публиката с раници и събират чаши и отпадъци директно на място. Това е много добър пример за активен, а не пасивен модел на управление на отпадъците, при който системата се приближава до посетителя, вместо да очаква единствено той да се адаптира към нея.

В зоните за храна се използват **компостируеми прибори и чинии**, които се събират в специални контейнери и се предават за компостиране. По отношение на мобилността фестивалът активно насърчава използването на **обществен транспорт, шатъли и споделено пътуване**, като комуникацията по тази тема започва още преди събитието. Липсата на удобни паркинги в непосредствена близост до фестивала също е част от тази логика.

Особено значим е ангажиментът към **измерване на въглеродния отпечатък**. Организаторите проследяват емисиите от енергия, транспорт и логистика, за да установят къде въздействието може да бъде намалено. Част от логистичните превозни средства използват **биогорива**, което показва, че устойчивостта не се разглежда само в публичната част на фестивала, а и в оперативната инфраструктура.

Sziget Festival (Унгария)

Sziget Festival е пример за събитие, което разглежда устойчивостта не само като набор от мерки, а като част от по-широка логика на кръгова икономика и културна идентичност. Това поставя фестивала в пряка връзка с **3.1 Управление и планиране, 3.2 Отпадъци и zero waste, 3.3 Мобилност, 3.5 Материали и продукция и 3.6 Комуникация**.

Фестивалът се стреми да използва материали, които могат да бъдат **повторно използвани, ремонтирани или рециклирани**, вместо да се третират като консумативи за еднократна употреба. Част от тази логика е и **депозитната система за многократни чаши**, която стимулира връщането и повторното използване на съдовете.

Разделното събиране на отпадъците е организирано чрез различни контейнери за пластмаса, хартия, метал и органични отпадъци, разположени на стратегически места в близост до барове и зони за хранене. Фестивалът предлага и **инфраструктура за велосипеди**, с което насърчава алтернативни начини на придвижване.

Особено силен е комуникационният елемент: екологичните кампании са **вплетени в цялостната комуникация на фестивала**, а на място присъстват представители на различни организации и инициативи, които ангажират посетителите. Това е добър пример как устойчивото поведение може да бъде подкрепено не само чрез правила и инфраструктура, но и чрез културна среда, в която то се възприема като нормално и желано.

Primavera Sound (Испания)

Primavera Sound е пример за градски фестивал, който прилага устойчиви практики в няколко ключови посоки едновременно – отпадъци, енергия, повторна употреба и хранителни избори. Това го поставя в пряка връзка с **3.2 Отпадъци и zero waste, 3.4 Енергия, 3.5 Материали и продукция и 3.6 Комуникация**.

Фестивалът използва **многократни чаши**, което значително намалява количеството еднократна пластмаса, а в хранителните зони се прилагат **компостируеми опаковки и прибори**, които се събират отделно в близост до местата за хранене. По този начин системата е организирана така, че устойчивото действие да бъде и лесно за посетителя.

Особено важен е изборът част от сцените да бъдат **захранвани с електричество**, вместо с дизелови генератори. Това е съществена мярка по отношение на емисиите и шумовото замърсяване и показва колко важно е мястото на събитието да бъде избирано и планирано спрямо съществуващата електрическа инфраструктура, включително с подкрепа от общината.

Фестивалът развива и система за **рециклиране и управление на отпадъците**, а в хранителното предлагане се откроява наличието на **вегетариански и веган опции**, което намалява въглеродния отпечатък на храната и прави по-устойчивият избор по-видим и достъпен. Практиката показва, че когато тези опции са налични на достатъчно места, посетителите ги избират значително по-лесно.

Допълнително добра практика е **повторното използване на сценични конструкции, табели и мебели** в различни издания на фестивала. Те се изработват от устойчиви материали и не се брандират с конкретни дати, така че да имат по-дълъг живот и по-широка приложимост. Това е ясен пример за планиране на жизнения цикъл на материалите още на етап дизайн и производство.

Музеи, галерии и културни центрове и лаборатории

Хореографска Експериментална Лаборатория и Иновативна Образователна Сцена - ХЕЛИОС (София, България)

Хореографска **Е**кспериментална **Л**аборатория и **И**новативна **О**бразователна **С**цена **(ХЕЛИОС)** показва как устойчивостта и включването могат да бъдат интегрирани едновременно в съдържанието, организацията и партньорствата на едно културно събитие. Четвъртото издание на ХЕЛИОС се състоя с финансовата подкрепа на Национален фонд „Култура“ по програма “Създаване” 2024, а партньори в организацията са сдружение “Хелиос – София”, Международната организация и професионална мрежа за хореографи „Dance ICONS“ – Вашингтон, РЦСИ „Топлоцентрала“, Асоциацията за развитие на София и Варна Денс Театър.

Първоначално замислено като еднодневно събитие за около 100 участници, лабораторията се разраства до формат с над 300 посетители и включва образователен компонент, посветен на устойчивостта и приобщаването. Темите не остават само на ниво организация, а са интегрирани и в самото артистично съдържание – всички хореографи създават танцови миниатюри, свързани с климатичните промени или социалното включване.

По отношение на устойчивостта са въведени няколко ясни и приложими мерки. Още в началото на лабораторния процес участниците получават бутилки за многократна употреба, а на място са осигурени диспенсъри за вода и чаши от рециклирани материали. Билетите и достъпът до събитието са изцяло дигитални, като гостите са насърчени да не използват печатни копия. Изборът на локация също е съобразен с устойчивостта – пространството е достъпно с градски транспорт и не изисква допълнителна логистика.

Съществен акцент е поставен върху използването на материали с възможност за повторна употреба в сценографията и костюмите. Участниците са поощрени да мислят за жизнения цикъл на използваните ресурси още в процеса на създаване, което пренася устойчивостта директно в художествената практика.

Включването е разгърнато както на организационно, така и на социално ниво. Осигурен е превод на жестомимичен език за цялото събитие, а избраната локация – „Топлоцентрала“ – предлага пълна физическа достъпност за хора с двигателни затруднения. Кетърингът е реализиран в партньорство със социално предприятие, което работи с хора от уязвими групи. Допълнително, събитието е със свободен достъп, което премахва финансови бариери пред участието.

Организацията показва и добра вътрешна координация – ясно разпределени роли в екипа и спазване на срокове, както и възможност за разширяване на въздействието чрез последващо събитие във Варна.

Сред основните предизвикателства се откроява намирането на устойчиви материали, които едновременно да отговарят на екологични изисквания и да са финансово достъпни. Това подчертава нуждата от по-ранно планиране и изграждане на партньорства с надеждни доставчици. Друг важен аспект е достъпността за хора със зрителни затруднения, която остава поле за бъдещо развитие чрез методи като аудио описание и мултисензорни подходи.

Фондация „Красива наука“ / Софийски фестивал на науката и свързаните формати (България)

Фондация „Красива наука“ интегрира устойчивостта последователно в организацията и съдържанието на своите събития, като я разглежда като част от цялостния модел на работа, а не като отделна инициатива. Подходът ѝ е свързан с **3.1 Управление и планиране, 3.2**

Отпадъци и zero waste, 3.3 Мобилност, 3.5 Материали и продукция, 3.6 Комуникация и 3.7 Измерване и отчетност, като особено ценен е акцентът върху нуждата от единни, измерими критерии и индикатори, които да позволяват сравнимо отчитане между различни събития.

В работата с **доброволци** (между 12 и 40+ души в зависимост от мащаба) се насърчава използването на бутилки за многократна употреба, като достъпът до вода се осигурява чрез налични чешми или чрез вода в големи разфасовки с помпи. Така се избягва нуждата от еднократни бутилки без да се прави компромис с удобството.

Фондацията значително е ограничила печатните материали, като програмите са изцяло дигитални (PDF), а на място се използват QR кодове, екрани и чатбот за ориентация. Доброволците също играят активна роля в насочването на публиката. Това намалява отпадъка и същевременно улеснява достъпа до актуална информация.

Материалите от предишни издания се използват повторно чрез **ъпсайклинг** – афиши се превръщат в работни листове, винили се преработват в калъфи, а неизползвани тениски се включват в работилници или се използват за нови функционални продукти. Така отпадъкът се мисли като ресурс с последваща стойност.

При храната се залага на предварително планиране, като се събират данни за хранителни ограничения и предпочитания на доброволците. Това позволява да се избегне излишното приготвяне и съответно разхищението.

По отношение на мобилността организацията развива **партньорства** за електрически велосипеди (например във Варна), като осигурява ваучери за доброволците. В комуникацията към публиката градският транспорт е поставен като водеща опция, което допринася за по-устойчиво придвижване.

Съществен е и ангажиментът към публичност и работа с партньори, които имат реални екологични политики. Чрез събития и инициативи се насочва вниманието към практиките на бизнеса, а създаването на наградата „Нашата планета“ в рамките на FameLab допълнително подчертава темата в програмното съдържание.

Цялостният подход показва как устойчивостта може да се въвежда чрез последователни, практически решения във всеки етап от организацията – от логистика и ресурси до комуникация и съдържание – без да се усложнява процесът, а напротив, като го прави по-ефективен и добре структуриран.

LUNAR Festival of Lights (София, България)

LUNAR Festival of Lights е пример за културно събитие в градска среда, което прилага принципите на **3.5 Материали и продукция, 3.4 Енергия и 3.6 Комуникация и ангажиране на публиката**. Чрез използването на светлинни и дигитални инсталации фестивалът минимизира нуждата от физически материали и временна инфраструктура, като същевременно създава силно въздействащо културно преживяване.

Фестивалът използва градската среда като платформа, което позволява устойчивостта да бъде преживяна от публиката в контекста на ежедневното пространство. Това засилва връзката между култура, обществено пространство и екологична чувствителност и съответства на принципите за културно въздействие, разгледани в 3.6.

ОКИ Дом на културата „Искър“ – летни еко занимания за деца (София, България)

Вече над 10 години ОКИ Дом на културата „Искър“ реализира безплатни летни културно-образователни занимания с ясно изразена екологична и устойчива насоченост за деца от район „Искър“. Инициативата се осъществява в партньорство със Столична община – район „Искър“ и с участие на частен партньор, което я прави добър пример за прилагане на принципите на **3.1 Управление и планиране** чрез дългосрочна, последователна програма и междуинституционално сътрудничество. Всички дейности са подчинени на обща екологична рамка и целят изграждане на устойчиво мислене и отговорно отношение към околната среда. Програмата се провежда основно на открито – в парк „Дружба“, в зелените пространства около културния институт и в района на езерото, което я поставя в пряка връзка с принципите за **събития на открито**, както и с **3.6 Комуникация и ангажиране на публиката**, където преживяването на устойчивостта е пряко свързано с мястото и средата.

Особено показателна е интеграцията на устойчивостта в **културното съдържание**, а не само в логистиката. Заниманията включват:

- приложни дейности и рисуване с природни и рециклируеми материали;
- еко театър и творчески работилници;
- танци и двигателни активности на открито, с акцент върху българския фолклор и традиции;
- спортни и еко игри, свързани с опознаване и опазване на природата.

Този подход е пряко свързан с принципите на **3.5 Материали и продукция**, тъй като насърчава повторната употреба, работа с естествени и рециклируеми материали и минимизиране на отпадъците чрез самото съдържание на дейностите. Едновременно с това той реализира в практиката принципите на **3.6**, като използва културата и изкуството като средство за формиране на **дългосрочни нагласи** у младата аудитория.

Инициативата показва как общинските културни институти могат да бъдат активни носители на устойчиви ценности, без да разчитат на сложни технологични решения, а чрез добре планирани програми, професионални екипи и работа в реална, естествена среда. Този пример е особено приложим за културни центрове, читалища и местни културни институции с ограничен ресурс, които търсят устойчиви, но реалистични модели на работа.

Конференции, форуми и професионални събития

SDG Olympics (София, България)

SDG Olympics е професионално събитие, което интегрира устойчивостта едновременно в съдържанието и формата си, в съответствие с **3.1 Управление, 3.6 Комуникация и 3.7 Измерване**. Форматът използва интерактивни методи и образователни подходи, като същевременно минимизира материалния отпечатък чрез дигитални решения и ефективно използване на пространството.

European Sustainable Energy Week (Брюксел, ЕС)

European Sustainable Energy Week прилага хибридни формати, минимизира печатните материали и използва устойчив кетъринг. Събитието служи като пример за това как професионалните форуми могат да съчетават съдържателен фокус върху устойчивостта с отговорна организация.

Sofia Urban Green (София, България)

Sofia Urban Green е конференция, която разглежда ролята на зелените пространства в градска среда. Тя е проведена първо в онлайн вариант на 3 декември 2021 г., за да постави акцент и начало на дискусията по темата. Няколко месеца по-късно Столична община, Фондация "Конрад Аденауер – България" и Регионалният хъб на Climate-KIC за България обединиха сили с Френското посолство и Френския институт в организацията на вече по-мащабна и хибридна конференцията URBAN GREEN, която се състоя на 7 юни 2022 г. във Военна академия в София и разгърна темата в дълбочина.

Форматът акцентира върху използването на **минимум ресурси** за транспорт на чуждестранните гости и лектори, като част от тях се включиха онлайн, 100% онлайн комуникиране и популяризиране на събитието. По време на събитието кетърингът използваше само многократна посуда, а за декорацията на сцената и залата бяха използвани живи растения, наети под наем от разсадници, така че да не се използва рязан цвят.

В допълнение, самата **тематика** на форума бе изцяло посветена на екологични теми, като акцентът бе градът и темата за градската зеленина във всички нейни аспекти, показващи значението ѝ за климата, биоразнообразието, здравето на хората, както и начините на финансиране с цел увеличаване на зеленината и парковете в градовете.

Кино и аудиовизуални събития и продукции

Sofia International Film Festival (България)

Sofia International Film Festival е кинофестивал, който интегрира устойчиви теми и инициативи в рамките на програмата си, в съответствие с **3.6 Комуникация, 3.5 Материали и 3.3 Мобилност**. Чрез т.нар. „зелени издания" и тематични акценти фестивалът свързва аудиовизуалното съдържание с обществената чувствителност към екологични теми.

Фестивалът показва как киното може да бъде използвано като платформа за културно въздействие, при което устойчивостта се преживява чрез съдържанието, а не само чрез организационни мерки.

Thessaloniki International Film Festival (Гърция)

Фестивалът в Солун има публично заявени практики за устойчивост, включително управление на отпадъци, дигитализация на материали и програмно съдържание, свързано с екологични теми. Устойчивостта е интегрирана както в организацията, така и в кураторския подход.

Културни пространства

Общински културен институт „Научно-образователен детски център „Музейко“” (ОКИ НОДЦ “Музейко”)

в София е пример за културна институция, в която устойчивостта е интегрирана както в архитектурата и управлението на сградата, така и в съдържанието на програмите и работата с публики. Пространството и целият замисъл и функция на ОКИ НОДЦ “Музейко” много добре олицетворява идеята за симбиоза между образованието, културата и зелените практики. Затова се спираме на този пример, от който биха могли да се внедрят дори отделни елементи, в зависимост от мащаба на различните пространства и културни продукти, които различните културни организации развиват, но реализирането на всички тези аспекти на устойчивостта, разгърнати чрез този холистичен подход, би имал най-голям ефект и значение за околната среда. Устойчивостта тук не е само техническо решение, а част от цялостната организационна философия. Тя съчетава екологичен, социален и образователен аспект. Устойчивите практики създават дългосрочна стойност, обществено доверие и ясно разпознаваем профил. Затова устойчивостта е едновременно принцип на работа и стратегическо предимство.

Как се проявява устойчивостта в ОКИ НОДЦ “Музейко”?

- В архитектурата и управлението на сградата.
- В експозициите и образователните формати.
- В достъпността, работата с публики и социалната роля на центъра.
- В партньорствата, комуникацията и ефективното използване на ресурси.

Кратки данни:

Адрес: ул. „Проф. Боян Каменов“ № 3, София
Сграда: 1 основна сграда

Енергийна ефективност и системи

- **Фотоволтаична система:**
  - 68 соларни панела
  - 2 инвертора
  - ~325 кв. м соларен парк
  - ~900 kWh месечно (зимен сезон)
  - до ~2300 kWh месечно (летен сезон)
- **Геотермална система:**
  - 18 сондажа за отопление и охлаждане

Вода и устойчиви ресурси

- **Система за дъждовна вода:**
  - подземен резервоар ~30 куб. м
  - използване за поливане на зелените площи

Архитектурна концепция: 3 „Малки планини“ – архитектурни обеми, вдъхновени от природата и българските занаяти

Сигурност и непрекъсваемост

- **Резервно захранване:**
  - дизелов генератор – 100 kVA
  - UPS – 20 kVA

Достъпност и мобилност

- **Паркинг:**
  - 28 паркоместа
  - 2 достъпни паркоместа
- **Велосипеден достъп:**
  - 16 стойки за велосипеди
- **Градски транспорт** - условия за по-устойчиво и екологично придвижване:
  Районът е добре обслужен от обществен транспорт, включително:
  - метростанция „Г. М. Димитров“
  - автобусни линии

Устойчиви практики

- **Разделно събиране на отпадъци** чрез договор със специализирана фирма и обособени контейнери
- **Диспенсери за питейна вода**, свързани към водопреносната мрежа и с многостепенна филтрация – достъпни за всички посетители и ограничаващи използването на пластмасови бутилки
- **Повторна употреба на материали** в образователни дейности (Maker Space)
- **Експозиции и изложби, свързани с опазването на околната среда** (вкл. „Заеднодействай“, „Живей в кръговрата!”, „Разреши проблема“, „Какво става със Земята“)
- **Работилници и образователни програми, използващи рециклирани материали, както и материали, които се преобразуват и използват повторно в творчески и научни дейности**
- **Тематични дни и събития**, вкл. посветени на екология и устойчиво развитие

Сградата притежава златен сертификат LEED (Leadership in Energy and Environmental Design) – международен стандарт за устойчиво строителство, който оценява енергийната ефективност, използването на ресурси, качеството на вътрешната среда и цялостния жизнен цикъл на сградата. Сертификатът LEED свидетелства за независима, тристепенна проверка на покритието на един строителен проект в съответствие с най-сериозните зелени изисквания в областта на строителството. Сертификацията обхваща целия жизнен цикъл на сградат

Проектът на сградата на “Музейко” съчетава **реконструкция и адаптация на съществуваща сграда** с нови архитектурни решения, което намалява строителния отпечатък и използването на ресурси. Това прави възможно и сградата да се построи без да се отсече нито едно дърво.

Енергоефективна фасада и материали

Енергийната ефективност се постига чрез високоефективна фасада с добра топлоизолация, троен стъклопакет и система за интелигентно управление на сградата (BMS), която оптимизира осветлението, отоплението, охлаждането и вентилацията. Част от електроенергията се произвежда от **фотоволтаична система на покрива, а геотермална инсталация с 18 сондажа** подпомага отоплението и охлаждането на сградата. В различни зони е предвидено подово отопление. Рампата към входа е с вградено подово отопление, което може да се включва при ниски температури. Това подобрява безопасността през зимата и комфорта за посетителите.

“Умна“ сграда и управление на системите

ОКИ НОДЦ “Музейко” разполага със система за сградно управление (Building Management System). Тя наблюдава и управлява осветление, вентилация, климатизация и част от аварийните режими. Системата позволява лесно преминаване между отопление и охлаждане. Управляват се и вертикалните щори на етаж 1 за по-добър вътрешен климат. Това води до повече комфорт, по-добър контрол и по-ефективно използване на енергията.

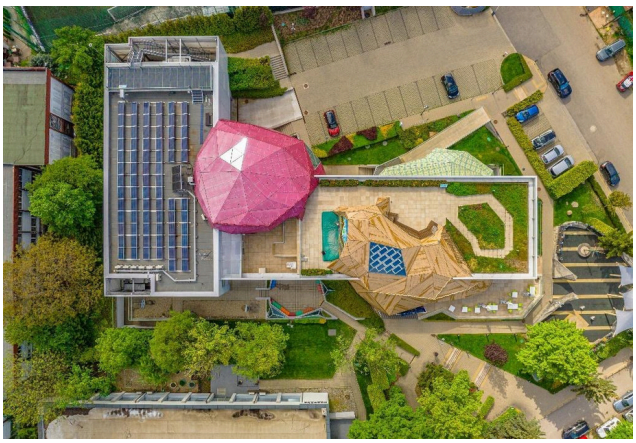

Система за сградно управление (Building Management System), с която разполага ОКИ НОДЦ “Музейко”

Възобновяема енергия на покрива

На покрива е изграден фотоволтаичен парк с 68 соларни панела и 2 инвертора. Соларният парк заема почти целия покрив на южната сграда – около 325 кв. м. Произведената електроенергия се подава към електроенергийната система. Средномесечното производство е около 900 kWh през зимата и до 2300 kWh през лятото.

Изглед от птичи поглед и соларните панели, разположени на покрива на ОКИ НОДЦ “Музейко”

Вода, поливане и дъждовна градина

Дъждовната вода се събира и използва повторно за поливане. Водата се отвежда към подземни резервоари, разположени в зоната между паркинга и пилоните. По проект е заложен подземен резервоар с обем 30 куб. м за събиране на дъждовна вода от покривите. Излишната вода се отвежда към уличната канализация. В източната част на терена е оформена и „дъждовна градина“.

Изглед от външните пространства и дъждовната градина на ОКИ НОДЦ “Музейко”

Пожарна безопасност и евакуация, резервираност и сигурност на системите,

ОКИ НОДЦ “Музейко” разполага с дизелов генератор: 100 kVA, UPS: 20 kVA, който автоматично превключва при авария. Това гарантира надеждност на ключовите функции на сградата.

В сградата има адресируема пожароизвестителна система. При аларма асансьорите се връщат на етаж 1 и остават с отворени врати. Турникетите и определени аварийни врати се отключват автоматично. Част от вратите се затварят, за да се изолират зоните и да се подпомогне безопасната евакуация. Има оповестителна система с предварително записани аварийни съобщения. Осигурени са пожарни касети, пожарогасители и евакуационно осветление.

Аварийно стълбище – сн.1 / образователен формат с гост „Пожарна безопасност“ – сн.2

Достъпна среда за всички

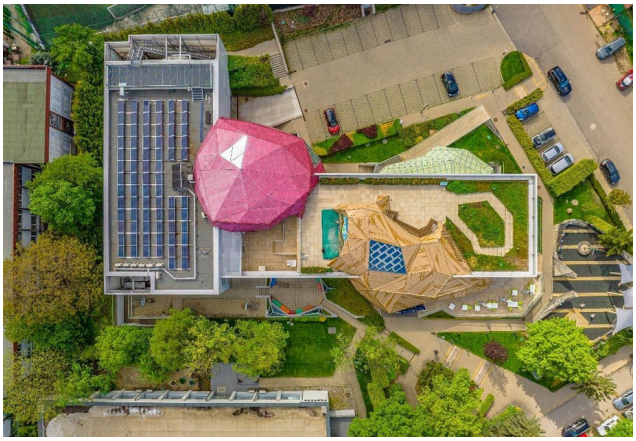
Сградата е проектирана за достъпност и удобно ползване от хора с увреждания. Осигурени са достъпни входове, маршрути, асансьори, санитарни помещения и паркоместа. Има предвидени тактилни ивици, контрастни означения и безопасни комуникации. Достъпността е част от цялостната идея за отворен и приобщаващ детски център.

Темата за устойчивото развитие, интегрирани в образователните и културните функции на ОКИ НОДЦ “Музейко”

Темите за устойчивото развитие са интегрирани в образователните програми, експозициите и работилниците на центъра, където децата и семействата могат да изследват теми като възобновяема енергия, кръгова икономика и опазване на природните ресурси.

Като започнем отново със сградата, чиято архитектура сама по себе си учи като дава нагледен пример за устойчиви практики, но и подкрепя идеята за откривателство, движение и преживяване чрез своите три характерни обемни форми, наречени „Малки планини“. Това са пространствата, организирани така, че да съчетават експозиции, обучение, игра и общуване в едно.

Устойчивостта присъства не само в сградата, а и в съдържанието на ОКИ НОДЦ “Музейко”. Темите се разгръщат чрез експозиции, работилници, тематични дни и специални проекти. Сред тях са възобновяема енергия, опазване на околната среда, устойчиви технологии, кръгова икономика и отговорно използване на ресурсите. Така децата не просто чуват за устойчивостта, а я преживяват през игра, опит и изследване.

Разделно събиране и намаляване на отпадъците

ОКИ НОДЦ „Музейко“ прилага система за разделно събиране на отпадъци чрез договор със специализирана фирма. В сградата са обособени контейнери за картонени опаковки и стъклен амбалаж, които насърчават активното участие на посетители и екип. В допълнение, в сградата са осигурени диспенсери за питейна вода, свързани към водопреносната мрежа и оборудвани с многостепенна филтрационна система (включително филтрация на примеси, хлор и микроорганизми). Те са достъпни за всички посетители и значително ограничават използването на пластмасови бутилки за еднократна употреба. Решението допринася за

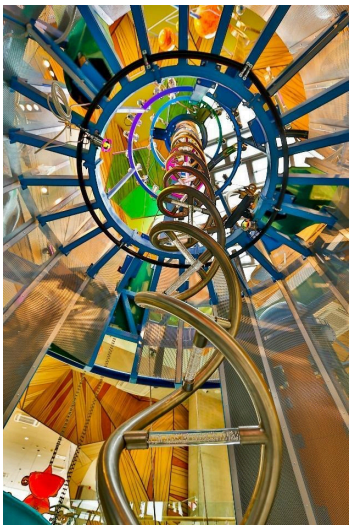
намаляване на отпадъците, по-нисък екологичен отпечатък и насърчаване на устойчиви навици в ежедневието.

Социална и организационна устойчивост

ОКИ НОДЦ “Музейко” развива устойчивост и чрез своята социална роля. Сред важните елементи са достъпността, програмите за различни публики, работата с деца от уязвими групи и доброволческите инициативи. Партньорствата и ефективното използване на ресурси подкрепят дългосрочното развитие на институцията. Това превръща устойчивостта в практика на доверие, общност и последователност.

ОКИ НОДЦ “Музейко” е пример как една културно-образователна институция може едновременно:

- да бъде енергоефективна и технологично устойчива,
- да изгражда достъпна и сигурна среда,
- да превръща устойчивостта в образователно съдържание,
- и да създава обществено доверие и дългосрочна стойност.

Дървото на Музейко; ДНК спирала

Чрез съчетаването на **устойчива архитектура, енергийна ефективност, социална достъпност и образователно съдържание**, ОКИ НОДЦ “Музейко” демонстрира как културно-образователните пространства могат да бъдат едновременно екологично отговорни, обществено полезни и дългосрочно устойчиви.

Защо това е стратегическо предимство?

- Устойчивите практики укрепват имиджа и репутацията на ОКИ НОДЦ “Музейко”.
- Те повишават доверието на посетители, партньори и дарители.
- Подкрепят иновациите, отличимостта и дългосрочната устойчивост на организацията.
- Така устойчивостта се превръща не само в ценност, а и в реално конкурентно предимство.

„Това е сграда и организация, които не просто говорят за устойчивост, а я превръщат в преживяване, знание и доверие.“

„Зелени библиотеки“ – София

Кампанията „Зелени библиотеки“ на Столична библиотека е утвърден формат за провеждане на културни инициативи в градска среда с минимална необходимост от допълнителна инфраструктура. Събитията се реализират в паркове в различни части на София, което улеснява достъпа на публиката и намалява необходимостта от придвижване на дълги разстояния.

Организацията разчита на мобилни и гъвкави решения – библиотечен бус, временни зони за четене и срещи с автори, както и **система за споделяне на книги** „вземи, прочети, върни“. Този подход позволява използването на едни и същи ресурси на различни локации и ограничава нуждата от допълнителни материали.

Съществен елемент на инициативата е участието на публиката чрез **даряване** и обмен на книги, което насърчава **повторната употреба** и създава чувство за споделена отговорност. Провеждането на събитията в съществуващи зелени пространства, без изграждане на тежка инфраструктура, допринася за по-ниско въздействие върху средата.

Със своя **децентрализиран модел** и силен **образователен фокус**, инициативата показва как културни дейности могат да достигнат до широка аудитория, като същевременно запазват ресурсна ефективност и близост до градската среда

5.2. Полезни източници и ресурси

Асоциация за свободен театър (n.d.) *Еко?Логично! – екологични устойчиви практики в полето на сценичните изкуства*. Съст. М. Саркисян. Достъпно на: https://www.actassociation.eu/library (Посетено на: 19 март 2026).

Димитрова, В. (2020) 'Някои предизвикателства пред организацията на устойчиви културни събития', *Вътрешен одитор*, XVII(2).

Екологично сдружение „За Земята" (n.d.) *Наръчник за намаляване на отпадъците при организиране на събития*.

KULTInclusion Project (n.d.) *Културни връзки: Практическо ръководство за устойчиво и приобщаващо проектиране на събития*. Програма Erasmus+.

BAFTA albert Consortium, Arup and BFI (n.d.) *A Screen New Deal: A route map to sustainable film production*. BFI's Research and Statistics Fund.

Creative Europe Programme (n.d.) *Quality assessment of green aspects in Creative Europe projects*.

Directorate-General for Environment (European Commission) (n.d.) *Guidelines for sustainable meetings and events*.

Frühmorgen, T. (n.d.) *10 Ideas for Sustainable Film Production*. CILECT Standing Committee on Sustainability (SCS).

Zero Waste Germany (n.d.) *How to Zero Waste in Events*. Kiel, Germany.

World Commission on Environment and Development (WCED) (1987) Our Common Future. Oxford: Oxford University Press. Available at: https://www.papertiger-bg.com/Foreword_Brundtland.pdf (Accessed: 20 March 2026)

5.3. Речник

Устойчивост (Sustainability)
Подход към планирането и реализирането на дейности, който цели да намали отрицателното въздействие върху околната среда, като същевременно отчита социалните и икономическите аспекти.

Устойчиво събитие
Събитие, при което се прилагат практики за ефективно използване на ресурси, ограничаване на отпадъците и намаляване на екологичното въздействие.

Екологичен отпечатък
Общото въздействие на дадена дейност върху околната среда, включително използваните ресурси, генерираните отпадъци и емисиите.

Въглероден отпечатък (Carbon footprint)
Количество емисии на парникови газове, свързани с дадена дейност, включително транспорт, енергия и производство на материали.

Кръгова икономика (Circular economy)
Модел на използване на ресурсите, при който материалите се използват възможно най-дълго чрез повторна употреба, рециклиране и минимизиране на отпадъците.

Разделно събиране
Система за събиране на различни видове отпадъци (пластмаса, хартия, стъкло и др.) поотделно с цел последващо рециклиране.

Рециклиране
Процес на обработка на отпадъчни материали, при който те се превръщат в нови продукти или суровини.

Повторна употреба (Reuse)
Използване на продукти или материали повече от веднъж, без да се преработват.

Депозитна система
Система, при която потребителят заплаща депозит за продукт (например чаша), който се възстановява при връщането му.

Устойчив транспорт
Начини на придвижване с по-ниско въздействие върху околната среда – обществен транспорт, велосипеди, споделено пътуване.

Генератор (дизелов генератор)
Устройство за производство на електричество чрез гориво, което често се използва при събития на открито, но е свързано с емисии и шум.

Инфраструктура на събитието
Всички технически и организационни елементи, необходими за провеждането на събитието (сцена, осветление, електрозахранване, санитарни съоръжения и др.).

Зелени площи
Паркове и природни пространства, които могат да бъдат засегнати от провеждането на

събития.

Хибридно събитие
Събитие, което комбинира присъствено и онлайн участие.

Зелено подвеждане (Greenwashing)
Практика, при която организация, компания или институция създава подвеждащо впечатление, че нейните продукти, услуги или дейности са екологично отговорни или устойчиви, без това да отговаря в съществена степен на реалността.

6. Заключение

Организирането на събития в областта на изкуството и творческите индустрии неизбежно е свързано с използването на ресурси, мобилност на хора и изграждане на временна инфраструктура. Това поставя въпроси, свързани с управлението на енергията, материалите и отпадъците, но същевременно открива възможности за прилагане на по-ефективни и отговорни практики.

Представените в този наръчник насоки показват, че устойчивият подход започва преди всичко с добро планиране, ясна организация и информираност на всички участници в процеса – екипи, партньори, доставчици и публика. Дори малки промени могат да доведат до значим резултат, когато се прилагат последователно и с разбиране за контекста на конкретното събитие.

Събитията имат и по-широко значение. Те са пространство, в което нови идеи достигат до хората по пряк и въздействащ начин. Когато устойчивите решения са част от организацията и от самото преживяване на публиката, те се превръщат в пример за това как по-отговорният начин на използване на ресурсите може да бъде реално приложен.

Целта на този наръчник е да насърчи именно такъв подход – постепенен, практичен и адаптиран към различните мащаби на събитията. Когато тези принципи се превърнат в естествена част от работата на организаторите, всяко събитие може да допринесе не само за културния живот на града, но и за изграждането на по-устойчива градска среда и по-съзнателно отношение към общото пространство.